

Kylän ensimmäinen laatikko

Osuuskunta Aitan Sauvon myymälän restaurointisuunnitelma

Tiivistelmä

Olli Laine: Kylän ensimmäinen laatikko.

Osuuskunta Aitan Sauvon myymälän restaurointisuunnitelma

Diplomityö

Tampereen yliopisto

Arkkitehtuurin tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2022

Diplomityön aiheena on Sauvossa sijaitsevan Osuuskunta Aitan funktionalistisen päämyymälän restaurointisuunnitelma. Kohteen on suunnitellut Erkki Huttunen Suomen Osuuskauppojen Keskuskunnan rakennusosastolla. Rakennus valmistui vuonna 1933. Varsinaista suunnitelmaa lähestytään kirjallisen osuuden kautta, jossa tarkastellaan lyhyesti Sauvon historiaa, vanhan myymälärakennuksen vaiheita ja nykytilaa sekä SOK:n rakennusosaston funktionalistista tuotantoa.

Osuusliikkeet vaikuttivat Suomessa funktionalistisen tyylin puolestapuhujina ja toivat uudenlaisen rationalistisen rakentamisen laajasti kaupunkien ohella myös maaseuduille koko kansan piiriin. Sauvon kohde on ensimmäinen Erkki Huttusen suunnittelema funkkismyymälä, jonka jälkeen vastaavia myymälärakennuksia toteutettiin useita kymmeniä ympäri maata. SOK:n rakennusosaston myymälöitä yhdistää tavoitteet rationaalisuudesta, hygieenisyydestä, järjestyksestä ja valoisuudesta. Ajan kuluessa osa kohteista on päätynyt huonoon kuntoon. Sauvon myymälä on kuitenkin säilynyt yleisesti hyvin, ja se on merkittävä osa funktionalistista rakennusperintöä.

Restaurointisuunnitelma on pyritty toteuttamaan mahdollisimman vähin toimenpitein. Rakennuksen käyttötarkoitus vaihtuu pohjakerroksessa yhteiskäyttöiseen työtilaan ja kahvilaan. Toisessa kerroksessa säilytetään rakennuksessa jo aiemmin toiminut majatalo ja sen rinnalle lisätään tiloja residenssikäyttöön. Lisäksi olemassa olevien märkätilojen vaurioituneita rakenteita korjataan, ja myöhemmin toteutettu saunatila kellarissa siirretään uuteen pihasaunaan. Restauroinnissa on pyritty tunnistamaan ja säilyttämään alkuperäisiä ratkaisuja. Myöhemmin tehtyjä muutoksia on säilytetty tapauskohtaisesti siten, että ne tukevat rakennuksessa tunnistettuja arvoja.

Abstract

Olli Laine

The Village's First Box: Restoration Plan for Aitta Cooperative Shop in Sauvo

Master's thesis

Tampere University

Degree Programme in Architecture, MSc (Arch)

April 2022

The subject of my thesis is the restoration of the Aitta Cooperative shop, a functionalist building in Sauvo. The store is designed by Erkki Huttunen at the building department of the Central Finnish Cooperative Society (SOK). Construction for the building was completed in 1933. The work consists of two distinct chapters. The first chapter addresses history and phenomena related to the building, and functions as a framework for the second chapter detailing the restoration.

The cooperative movement influenced Finnish modernist design and brought functionalism to cities and the countryside alike spreading the style across the country. The store in Sauvo is the first functionalist store building designed by Erkki Huttunen that served as a proof of concept for many other similar buildings that followed it. Rationality, hygiene, order, and bright spaces were properties that frequently appear in projects designed at SOK's building department. Over time some of the buildings have deteriorated but the construction in Sauvo has been preserved in good condition.

The restoration is designed with the concept of altering the building as little as possible. Functionally the store's ground floor is changed to a cooperative workspace with a neighbouring café. The guesthouse is partly preserved on the second floor with spaces for residence use added alongside it. Additionally, bathrooms in poor condition are replaced with modern structures and the sauna complex in the basement is functionally moved to a new construction in the yard. Throughout the process, values of the building have been recognized and care has been used in preserving them. Some of the recent alterations have been preserved in cases where they benefit the building's values.

Alkusanat

Diplomityö on ollut haastava, mutta myös kiinnostava prosessi, jonka kautta olen päässyt syventymään restauroinnin maailmaan. Työ on opettanut paljon rakennetusta kulttuuriympäristöstämme ja toki myös omasta työskentelytavastani. On ollut mielenkiintoista perehtyä yhteen kohteeseen tarkemmin ja selvittää ilmiöitä ja historiaa sen taustalla.

Haluan kiittää työni ohjaajia Olli-Paavo Koposta ja Iida Kalakoskea kiinnostavista keskusteluhetkistä sekä neuvoista työn kehittämiseen ja suunnan löytämiseen.

Kiitos myymälärakennuksen omistajille mahdollisuudesta päästä tutustumaan rakennukseen perinpohjaisesti paikan päällä.

Lisäksi kiitos Taneli Karjalaiselle, joka antoi tekemänsä mittapiirustukset käyttöni oman työni pohjaksi.

Kiitos vielä Krisselle, perheelleni sekä ystäväilleni kaikesta tuesta ja rakkaudesta, jota olette minulle antaneet.

Tampereella 21.4.2022

Olli Laine

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Osuusliikkeet modernismin murroksessa	6
2.1 Funktionalistiset osuuskaupat	8
2.1.1 Funktionalismi Suomessa	8
2.1.2 Osuuskauppaliikkeen muodostuminen.....	11
2.1.3 Osuusliikkeiden arkkitehtuuri	13
2.1.4 SOK:n rakennusosasto ja Erkki Huttunen.....	16
2.1.5 Sauvon historiaa ja maisemaa.....	21
2.2 Osuuskunta Aitan päämyymälä.....	25
2.2.1 Historiaa	25
2.2.2 Nykytilanne ja kunto	32
3. Suunnitelma	59
3.1 Lähtökohdat	60
3.1.1 Restauroinnista	60
3.1.2 Arvot.....	63
3.2 Uudelleenkäyttö- ja restaurointisuunnitelma.....	75
3.2.1 Uusi käyttö.....	75
3.2.2 Restaurointisuunnitelma	78
4. Lopuksi	91

1. Johdanto

Sauvon taajaman keskuksessa sijaitsee merkittävästi muusta rakennuskannasta poikkeava funktionalistinen kaupparakennus, Osuuskunta Aitan päämyymälä, joka valmistui 1933 korvaamaan vanhan puurakenteisen myymälän. Ajan kuluessa ja kauppatoiminnan muuttaessa muotoaan myös vanha osuuskauppa on käynyt läpi erinäisiä toiminnallisia vaiheita. Rakennus on toiminut muun muassa baarina ja asuntona sekä nykyhetkellä majatalona. Lähiympäristön muutoksista huolimatta funkkismyymälä on kuitenkin pysynyt ulkoisesti lähes muuttumattomana. Rakennusta voisi luonnehtia monumentiksi, joka on jättänyt oman jälkensä Sauvon alueen kulttuuriympäristöön. Vanha osuuskauppa on suunniteltu SOK:n rakennusosastolla, jossa etenkin arkkitehti Erkki Huttunen on ollut merkittävässä roolissa.

Työssäni käsittelen yhtä mahdollista näkökulmaa, jolla rakennuksen säilyvyyttä voitaisiin vahvistaa restauroinnin keinoin. Uuden käyttötarkoituksen löytäminen on ollut suunnitelman keskiössä, sillä pelkkänä monumenttina rakennuksen tulevaisuus saattaa olla epävarma. Varsinaiset muutokset olen pyrkinyt suunnittelemaan mahdollisimman vähin toimenpitein, ja pääpaino työssä kallistuukin jo olemassa olevien tilaominaisuuksien korostamiseen tai palauttamiseen.

Rakennus ilmentää oman aikakautensa modernistisia arvoja edelleen selkeästi. Ensimmäisenä valmistunut osuuskauppa on toiminut lisäksi esikuvana lukuisille muille maaseudulle rakennetuille osuuskaupoille, jotka olivat yleensä ensimmäisiä funktionalistisia rakennuksia kaupunkialueiden ulkopuolella. Työssä on suunnitelmaosuuden lisäksi tutkittu osuusliikkeiden arkkitehtuurin historiaa ja myymälän vaiheita nykypäivään asti.

Kuva 1. Näkymää Sauvon kirkonkylältä ennen uuden osuuskaupan valmistumista.

2. Osuusliikkeet modernismin murroksessa

Kuva 2. Näkymä syksyllä 2021.

2.1 Funktionalistiset osuuskaupat

2.1.1 Funktionalismi Suomessa

Funktionalismin esivaiheena voidaan pitää klassismin haaraa, jossa ihanteena oli kansainvälinen rationalistinen estetiikka ja joka pyrki yksinkertaiseen rakenteita korostavaan arkkitehtuuriin.¹ Varsinaisesti funktionalismi sai alkunsa Keski-Euroopassa Bauhausin, De Stijlin ja Le Corbusier'n ajatusten kautta. Suomessa ensimmäiset viittaukset tyyliin löytyvät vuodelta 1926 Alvar Aallon artikkelista "Porraskiveltä arkihuoneeseen", jossa hän kirjoittaa Le Corbusier'ltä saamistaan vaikutteista. Seuraavana vuonna 1927 Aalto ja Bryggman tekivät Suomessa ensimmäisen funktionalistisia piirteitä sisältävän ehdotuksen Vaasan Kauppiain Oy liiketalon kilpailuun. Vuonna 1928 funktionalismi oli suomalaisten arkkitehtien keskuudessa yleisesti tunnettu ilmiö ja tyylistä käytiin aktiivista keskustelua muun muassa lehtikirjoituksissa. Samana vuonna valmistui useita tyyllisesti selkeitä funktionalistisia ehdotuksia etenkin suunnittelukilpailujen yhteydessä.²

Varhaisimmat Suomessa toteutuneet funktionalistiset kohteet ajoittuvat vuodelle 1929, joista ensimmäinen oli Aallon ja Bryggmanin suunnittelema Turun messualue.³ Samana vuonna valmistui myös Aallon Turkuun suunnittelema kerrostalo Läntiselle pitkäkadulle. Omalta osaltaan Aalto kehitti tyyliä aktiivisesti, ja osallistui ensimmäisenä suomalaisena kansainväliseen arkkitehtikongressiin CIAMiin myöhemmin saman vuoden kesänä. Tapahtumien perusteella voidaan ajatella, että funktionalismi nousi Suomessa esiin teorian osalta vuonna 1928 ja varsinaisten toteutuneiden kohteiden muodossa vuonna 1929, eli hieman Keski-Eurooppaa myöhemmin.⁴ Funktionalismi ei kuitenkaan täysin mullistanut tšekäläisen arkkitehtuurin kenttää, vaan sen suosio perustui etenkin nuorten arkkitehtien kannatukseen. Funktionalismin rinnalla säilyi koko 30-luvun ajan myös hieman jäykempi klassismin nojaava arkkitehtuuri vanhemman suunnittelijapolven mukana.⁵

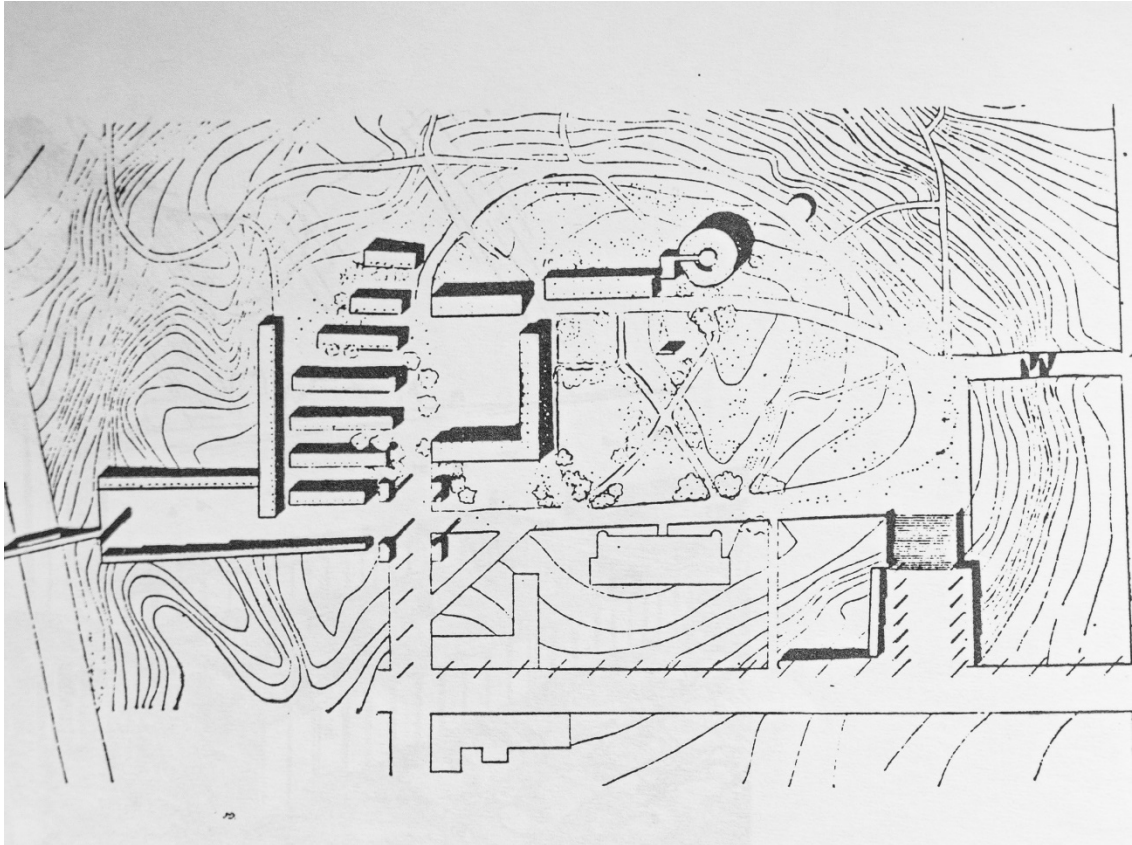
¹ Heinonen, Raija-Liisa. 1986. *Funktionalismin läpimurto Suomessa*. Suomen rakennustaiteen museo. s. 277.

² Heinonen. 1986. s. 277.

³ Heinonen. 1986. s. 277–278.

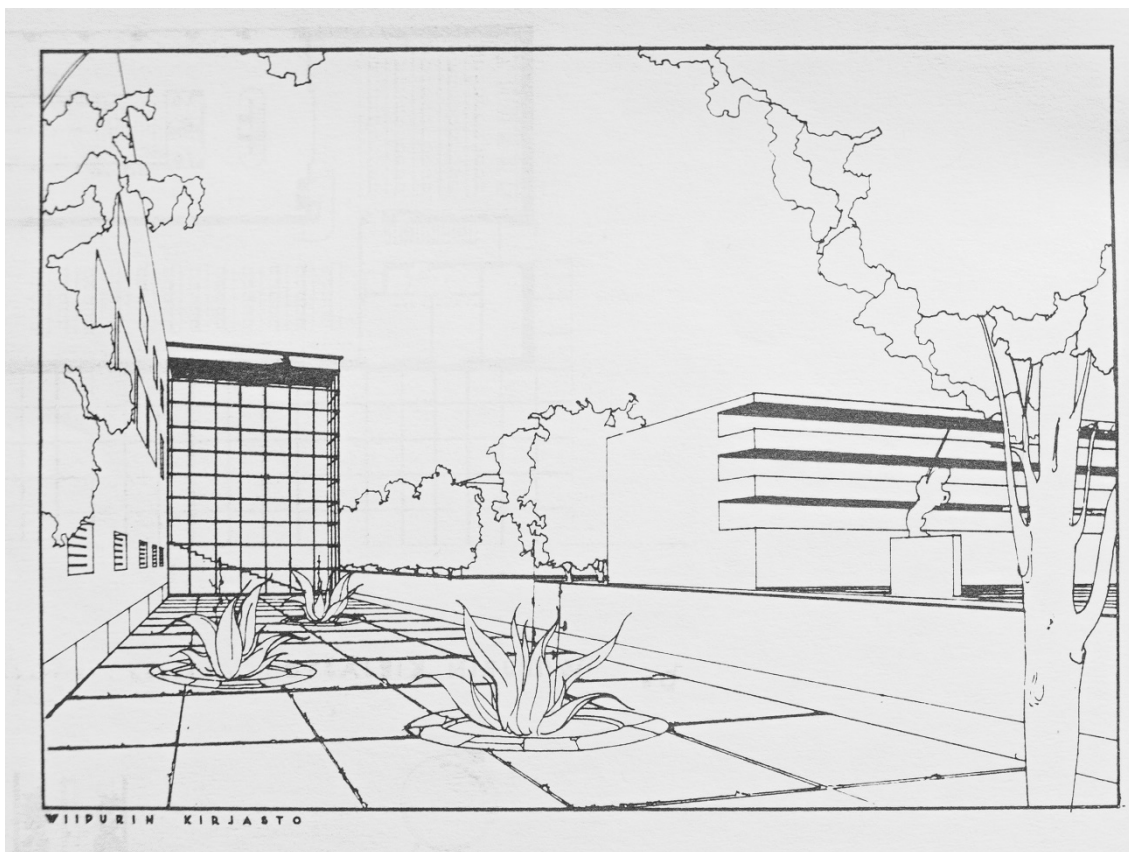
⁴ Heinonen. 1986. s. 278.

⁵ Heinonen. 1986. s. 280.

Kuva 3. Aalto ja Bryggman, Turun messualueen suunnitelma, 1929

Suomessa funktionalismi ilmeni etenkin yksittäisten arkkitehtien kautta. Kiistatta maineikkain on Alvar Aalto, joka toteutti suunnitelmissaan funktionalismin aatemaailmaa ja toimi tyylin puolestapuhujana. Paimion parantola ja Viipurin kirjasto ovat kansainvälisesti merkittäviä ja tunnettuja Aallon funktionalistisia kohteita. Aallon ohella merkittävä henkilö Suomen funktionalismissa on Erik Bryggman, jonka kohteet ovat vastaavasti hyvin tunnettuja ja arvostettuja.⁶ Funktionalismin kärkijoukkoon kuuluu myös Erkki Huttunen, joka omaksui liikkeen tyylliset ja aatteelliset piirteet varhain, ja osallistui omalla työllään merkittävästi funktionalismin vakiinnuttamiseen Suomen rakennuskulttuurissa.

Kuva 4. Alvar Aalto, Viipurin kirjaston suunnitteluvaiheen näkymäkuva.

---

⁶ Heinonen. 1986. s. 280.

2.1.2 Osuuskauppaliikkeen muodostuminen

Osuustoiminnan juuret ovat 1800-luvun teollisen vallankumouksen Englannissa. Liikkeen läpimurtona pidetään Rochdale-nimisen kaupungin kankureiden vuonna 1844 perustamaa osuuskauppaa, jossa myytiin jauhoja, voita ja muita elintarvikkeita. Kankurit kehittivät joukon periaatteita, jolle osuusliikkeen toiminta perustui: jokaiselle jäsenelle annettiin yksi ääni, luottoa ei annettu eikä otettu, yhdellä seudulla oli vain yksi yhdistys ja valistustyön tekemistä korostettiin. Liikkeen tuli lisäksi noudattaa sekä poliittista että uskonnollista puolueettomuutta. Toiminta kehittyi vilkkaasti, ja 1900-luvun alussa jäseniä oli jo yli 13000. Osuusliike levisi Englannista Saksaan ja Ranskaan sekä 1800-luvun loppupuolella myös Pohjoismaihin.⁷

Kiihtynyt talouselämän ja teollisuuden kehitys sekä elintason nousu siivitti osuusliikkeiden muodostumista myös Suomessa.⁸ Varsinaista osuustoimintaa oli pohjustanut maaseudulla yhteistyöhön perustuva talkoo- ja työliittotoiminta. Vuonna 1901 liikkeen käynnistymistä avitti lisäksi uusi osuustoimintalaki.⁹ Suomessa ensimmäisen nykymuotoisen osuusliikkeen myymälän perustivat Finlaysonin puuvillatehtaan työntekijät.¹⁰ Osuuskauppaliike jatkoi nousuaan, ja vuonna 1904 perustettiin Suomen Osuuskauppojen Keskuskunta SOK.¹¹

Kuva 5. Finlaysonin osuuskaupan myymälä

⁷ Niskanen, Aino. 1987. *Osuusliike rakentaa – ajankuvia arkkitehtuurista*. Tammi. s. 12.

⁸ Jokinen, Teppo. 1992. *Erkki Huttunen liikelaitosten ja yhteisöjen arkkitehtina*. Jyväskylän yliopisto. s. 20.

⁹ Niskanen. 1987. s. 20.

¹⁰ Niskanen. 1987. s. 12.

¹¹ Niskanen. 1987. s. 20–21.

Vuosisadan alkua yleisesti leimannut porvarillisten ja sosialististen yhteiskuntaryhmien vastakohtaisuus näkyi lopulta myös talouteen pohjautuvassa osuusliikkeessä, jossa jäsenistö jakautui selkeästi kahteen isoon ryhmään, työläisiin ja maatilanomistajiin.¹² Sisäisten ristiriitojen myötä 1910-luvulla yhtenäinen liike hajaantui ja SOK:n rinnalle muodostui Kulutusosuuskuntien Keskusliitto eli KK, joka aatteellisesti liittyi työväenliikkeeseen. Liikkeen tavoitteena oli “poistaa nykyiseen yksityiseen etuun perustuvan talousjärjestelmän epäkohdat, ja rakentaa uusi yhteiseen etuun perustuva talousjärjestelmä.” Taloudellisten tavoitteidensa lisäksi osuusliikkeet pyrkivät vaikuttamaan myös aatteellisesti.¹³ SOK:n ja KK:n keskinäinen kilpailu vaikutti lopulta kiihdyttävästi molempien liikkeiden kasvuun ja myymäläverkostojen laajenemiseen. Liikkeet kehittyivät tasaväkisen vauhdikkaasti 1930-luvulle asti.¹⁴ SOK:n myymälät keskittyivät pääosin maaseuduille, ja KK:n liikkeet kaupunkiin. Rakennusten arkkitehtuurin laatu eri liikkeiden menestyksen symbolina korostui tänä aikana ja kilpailua käytiin myynnin lisäksi myös rakennustaiteen saralla.¹⁵

Kuva 6. Liikkeiden aatteellisuutta korostettiin julisteissa voimakkaasti.

¹² Niskanen. 1987. s. 14–15.

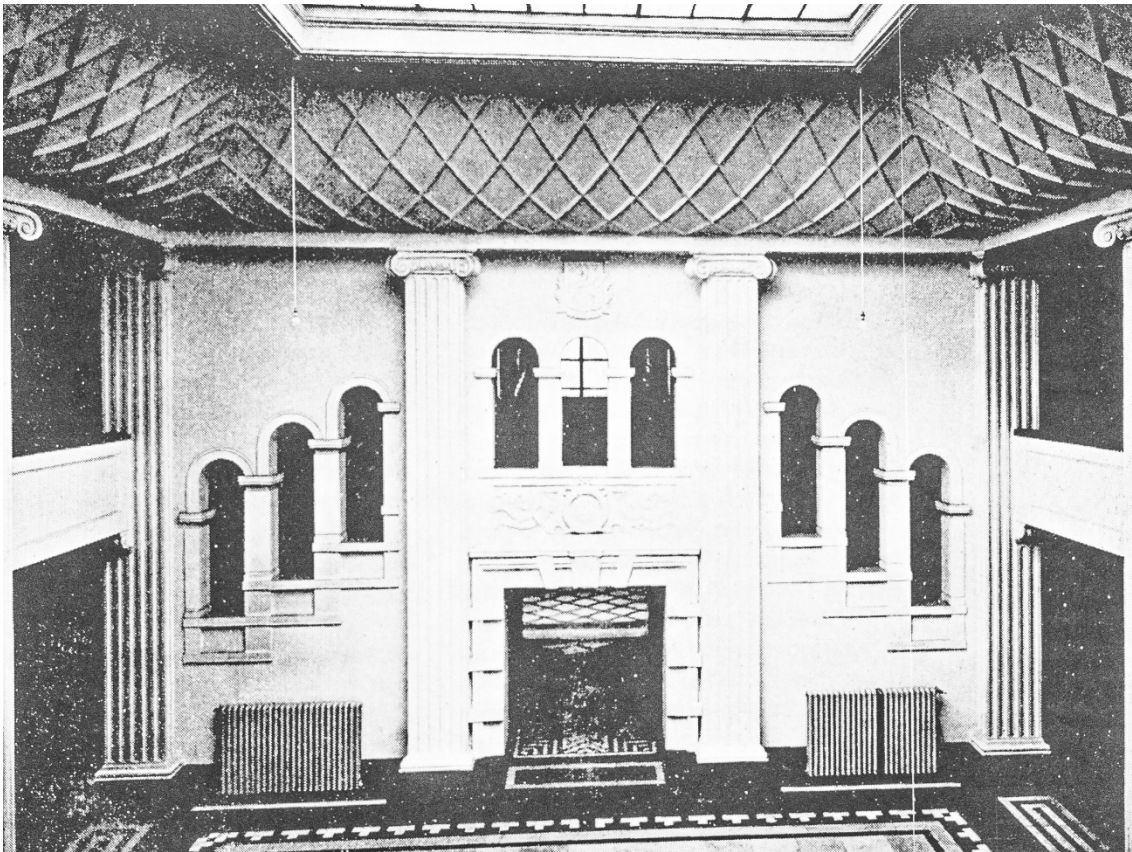
¹³ Niskanen. 1987. s. 16.

¹⁴ Jokinen. 1992. s. 21.

¹⁵ Niskanen. 1987. s. 22, 26–29.

2.1.3 Osuusliikkeiden arkkitehtuuri

Osuusliikkeiden arkkitehtuurin alkuvaihe sijoittuu 1920-luvun klassismin ajalle. Tyypilliset piirteet kuten symmetria, pylväät ja pilasterit, julkisivujen pystysuuntaisuus sekä suhteellisen jäykkä jäsentely kuuluivat aikakauden palatsimaiseen arkkitehtuuriin. Alkuvaiheen vaikutteet, joita on haettu etenkin Saksasta, ilmenevät hyvin vuonna 1921 valmistuneessa SOK:n pääkonttorissa. Lisävaikutteita saatiin myös Suomen barokki- ja empirearkkitehtuurista. Vuosikymmenen vaihtuessa klassismin rinnalle nousi uutena ilmiönä funktionalismi, joka poikkesi tyyliltään merkittävästi aiemmista rakentamisen suunnista.¹⁶

Kuva 7. SOK:n pääkonttorin linnamaista arkkitehtuuria, 1921.

---

¹⁶ Niskanen. 1987. s. 30.

Le Corbusier'n ja Bauhaus-koulun vaikutteiden myötä myös osuusliikkeiden arkkitehtuuriin haettiin uutta suuntaa. Funktionalismin ominaisia tunnusmerkkejä olivat muun muassa pilari-palkkijärjestelmä, nauhaikkunat ja tasakatot kattopuutarhoineen.¹⁷ Osuusliikearkkitehtuurissa vaikuttivat tällä ajanjaksolla SOK:n Erkki Huttunen sekä KK:n Georg Jägerroos ja Väinö Vähäkallio. Funktionalismi omaksuttiin nopeasti etenkin liike- ja teollisuusrakentamiseen, jossa tyylin pääpyrkimyksiä, tasa-arvoa, tarkoituksenmukaisuutta ja tekniikkaa, voitiin selkeästi toteuttaa. Rakentamisessa funktionalismin tavoitteita pyrittiin toteuttamaan esimerkiksi osuuskauppojen työpisteiden ergonomisuuden ja helppohoitoisuuden kautta. Myymälöiden sisustuksissa ja pintavalinnoissa kiinnitettiin huomiota niiden käytännöllisyyteen ja helppoon puhdistettavuuteen. Arkkitehtuurissa tekniikan muotokieli, jossa rakenne oli kokonaisuuden kannalta tärkeä aihe, viesti teollisuuden kasvua. Teollisuus näkyi rakentamisen aiheena esimerkiksi virtaviivaisissa muodoissa ja standardoinnissa, joka johti muun muassa uudentyyppisten kaupparakennusten ja "osuuskauppafunkkis"-käsitteen syntyyn.^{18,19} Funktionalismissa arvostettu standardisointi käsitti rakennusosien lisäksi myös tiettyjä rakennustyyppisiä kuten puhelin- ja virvokekioskit.²⁰

Kuva 8. Osuusliike Ahjon myymälä Hyvinkäällä edustaa funktionalistista tyyliä.

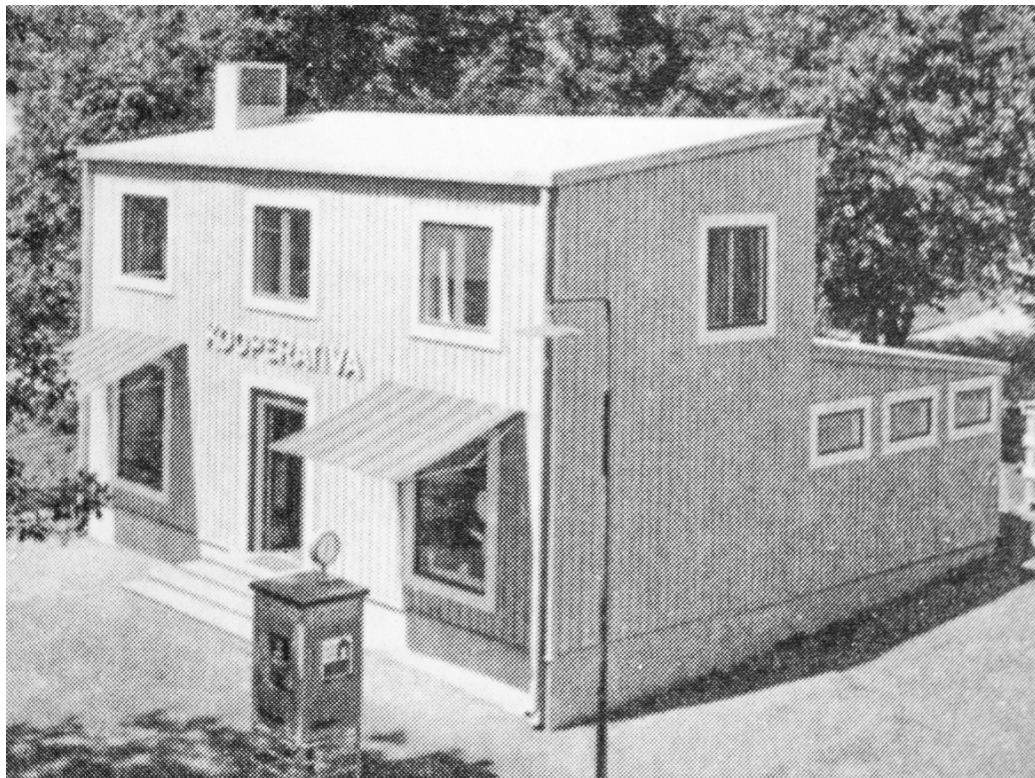
¹⁷ Etlin, Richard A. 1987. *Le Corbusier, Choisy, and French Hellenism: The Search for a New Architecture*. CAA. s. 275.

¹⁸ Niskanen. 1987. s. 32–34.

¹⁹ Jokinen, Teppo. 1993. *Erkki Huttunen 1901–1956 arkkitehti*. Suomen rakennustaiteen museo. s. 55.

²⁰ Heinonen. 1986. s. 271–272.

Maaseudulla yhdistyivät sekä osuuskauppaliikkeen että funktionalismin yleishyödylliset päämäärät. Osuuskauppoihin tyyli sopi toiminnallisuutensa lisäksi myös aatteellisesti. Funktionalismi tyylinä miellettiin suurkaupunkien sykkeeseen, neonvaloihin ja uudenlaiseen elämään. 1930-luvun Suomessa todellisuus ei kuitenkaan vastannut luotua mielikuvaa, sillä suurin osa väestöstä asui vielä näihin aikoihin maaseudulla. Osuusliikkeet olivatkin maaseutumyymälöineen merkittävässä roolissa funktionalismin leviämässä kaupunkien ulkopuolelle.²¹ Uudet kaupparakennukset koettiin maaseudulla vieraksi ja niiden tyyli herätti poikkeavalla ulkonäöllään kummastusta. Myymälät olivat kuitenkin käytännöllisiä ja niiden puhtaus, tilavuus ja valoisuus selkeyden ohella saivat osakseen kiitosta. Osaltaan osuuskauppojen jäsenille kohdennettu Yhteishyvä-lehti mainosti ja ylisti uusien liikerakennusten tarkoituksenmukaisuutta ja käytännöllisyyttä.²² Osuuskaupat toivat uutta tyyliä kansan keskuuteen, ja ensimmäistä kertaa historiassa elettiin aikaa, jolloin asumisen ja elintapojen tyylit eivät kehittyneet pelkästään yläluokan piirissä.²³

Kuva 9. Kooperativa förbundetn tyyppimyymälä vuodelta 1930.

---

²¹ Niskanen. 1987. s. 34.

²² Jokinen. 1993. s. 53–54.

²³ Niskanen. 1987. s. 34.

2.1.4 SOK:n rakennusosasto ja Erkki Huttunen

SOK:n rakennusosasto aloitti toimintansa vuonna 1920 Valde Aulangon johdolla, joka toimi virassaan vuoteen 1939 asti. Erkki Huttunen palkattiin Aulangon alaiseksi vastavalmistuneena arkkitehtina vuonna 1928, ja vaikka Aulanko allekirjoittikin piirustukset yhdessä Huttusen kanssa, on selvää, että Huttunen sai melko omatoimisesti suunnitella suurimman osan SOK:n rakennuttamista kohteista. Huttunen vaikutti merkittävästi SOK:n tunnistettavaan funktionalistiseen tyyliin²⁴ ja toimi rakennusosaston eräänlaisena voimahahmona.²⁵ Ensimmäisten Huttusen SOK:n rakennusosastolla suunniteltujen kohteiden joukkoon kuuluu Rauman konttori- ja varastorakennus (1930-1931), joka oli samalla arkkitehdin ensimmäinen funktionalistinen suunnitelma ja myös SOK:n ensimmäinen funkkisrakennus.²⁶ Huttunen sai Rauman kohteen suunnitteluun vaikutteita muiden aikalaistensa tavoin muun muassa Le Corbusier'n kirjoituksista ja suunnitelmista, joissa käytettiin rautabetonirakenteita ja niin sanottua vapaan pohjan kaavaa, joita on hyödynnetty myös konttori- ja varastorakennuksessa.²⁷ Rakennusosaston laadukkaat suunnitelmat nostivat SOK:n ruotsalaisen vuonna 1924 perustetun Kooperativa Förbundetin (KF) rinnalle, joka toteutti vastaavanlaisia funktionalistia, arkkitehtuuriltaan korkealaatuisia rakennuksia.²⁸ Muutamaa vuotta myöhemmin ensimmäisten funktionalististen kohteiden jälkeen, tyyllisesti yhtenäiset myymälärakennukset vakiintuivat SOK:n suunnitteluun, joista ensimmäinen oli Sauvon Osuuskunta Aitan funkkismyymälä.²⁹

---

²⁴ Heinonen. 1986. s. 273.

²⁵ Jokinen. 1993. s. 52.

²⁶ Jokinen. 1993. s. 31.

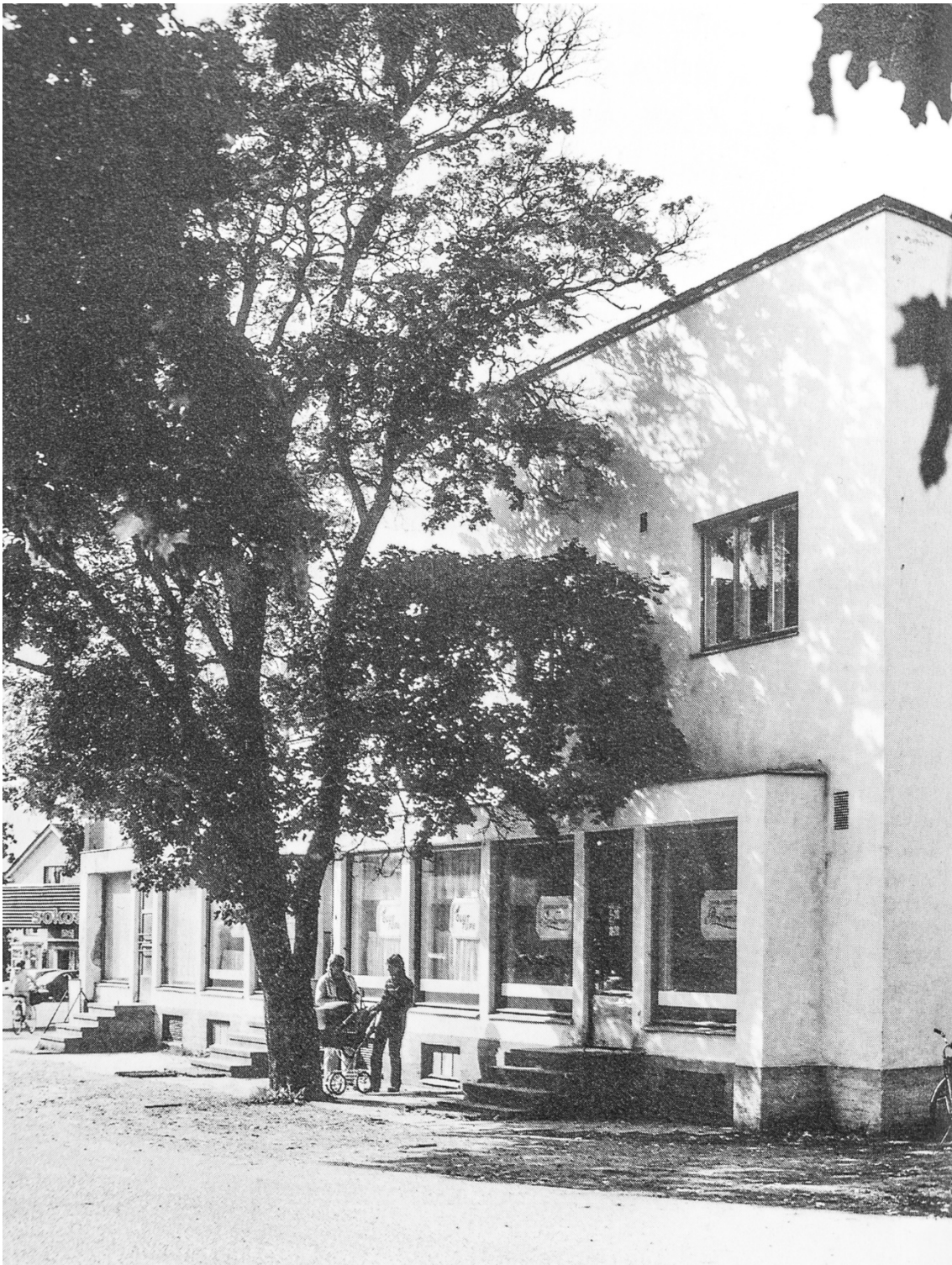
²⁷ Jokinen. 1993. s. 32.

²⁸ Heinonen. 1986. s. 275.

²⁹ Jokinen. 1993. s. 54.

Kuva 10. SOK:n Rauman konttorin varastorakennus, 1930–31.

Kuva 11. Sauvon funkki-myymälä.

Erkki Huttunen

Erkki Huttunen (1901–1956) oli erityisesti modernistisista kohteistaan tunnettu arkkitehti, jonka tuotanto keskittyi pääasiassa 1920-luvun lopulle ja 1930-luvulle.³⁰ Huttusen viimeisten suunnitelmien joukkoon lukeutuvat Sokos-talo ja Ranskan lähetystö-talo sijoittuvat toisen maailmansodan ja sen jälkeiseen aikaan, jolloin rakentamisen funktionalistiset teoriat eivät olleet esillä yhtä voimakkaasti ja viittaukset klassiseen perinteeseen nousivat jälleen selvemmin esiin. Huttunen piti itseään kuitenkin ensisijaisesti modernismin arkkitehtina, vaikka hänen tuotantonsa käsittääkin jonkin verran töitä myös funktionalismin ulkopuolelta.³¹ Huttunen kuuluu ns. ensimmäisen sukupolven modernisteihin, ja on omalta osaltaan vaikuttanut funktionalismin läpimurtoon Suomessa.³² Laadukkaat suunnitelmat saivat kuitenkin aikalaisiltaan osakseen myös kritiikkiä. Uudenlainen muotokieli herätti ajoittain ihmetystä etenkin sovellettuna perinteisiin kohteisiin kuten kirkkoihin. SOK:n rakennusosaston myymälöiden, konttorirakennusten ja teollisuuskiinteistöjen lisäksi Huttunen suunnitteli 1930-luvulla oman toimistonsa alla lukuisia erityyppisiä ja -kokoisia rakennuksia. SOK:n lisäksi yksi Huttusen merkittävistä työnantajista oli Alkoholiliike, joka perustettiin vuonna 1932. Suunnittelutehtäviä tilasivat myös muun muassa kunnat, seurakunnat, eri yhteisöt ja pankit.³³

Kuva 12. Sokos-talo, 1938–1952.

³⁰ Jokinen. 1992. s. 9–11.

³¹ Jokinen. 1993. s. 109.

³² Jokinen. 1992. s. 11.

³³ Jokinen. 1993. s. 51.

Kuva 13. Erkki Huttusen suunnitteleman Nakkilan kirkon sisätillaa.

Huttusen vaaleaksi rapattuja myymälärakennuksia yhdistävät selkeä ja yksinkertainen ulkoarkkitehtuuri, jossa suljettua rakennusmassaa avaavat suuret näyteikkunat pilarirakenteineen. Myymälöissä laatikkomaista massaa Huttunen kuitenkin rikkoo usein takajulkisivun porrashuoneella, joka on vedetty osittain irti muusta volyymista. Rakennusten kantavat rakenteet ovat perinteiseen tapaan ulkoseiniä. Myymälöiden arkkitehtuuri viestii puhtaudesta modernistisella perusmuotoihin nojaavalla muotokielellä sekä materiaalivalinnoilla, jotka kuvastavat aikansa ihanteita rakentamisessa. Sauvon myymälä toimi esikuvana lukuisille muille SOK:n rakennusosastolla 1930-luvulla suunnitelluille funktionalistisille kaupparakennuksille.³⁴ SOK:n rakennusosaston ja Erkki Huttusen kohteet ovat kokonaisuutena merkittävä osa Suomen 1930-luvun modernistista rakennusperintöä.³⁵

2.1.5 Sauvon historiaa ja maisemaa

Sauvo on lähes kokonaan meren ympäröimä kunta, joka sijaitsee Lounais-Suomessa noin 35 km Turusta itään. Asukkaita Sauvossa on noin 2900, jonka lisäksi alueella on noin 1400 loma-asuntoa.³⁶ Alueen maisemaa leimaa merellisyyden lisäksi ympäristön vaihtelevuus. Alavat peltoaukeat vuorottelevat jyrkkien kallioiden kanssa ja alueen elinkeinolle merkittävä alkutuotanto on sauvolaista maisemaa määrittävää.³⁷ Kunnan rakennuskanta on vanhaa ja hyvin säilynyttä eikä asutuksessa ole tapahtunut merkittäviä muutoksia loma-asuntoja lukuun ottamatta, jotka ovat muokanneet rannikon maisemakuvaa. Yleisilmeeltään Sauvon maisema on maaseutumaisista.³⁸

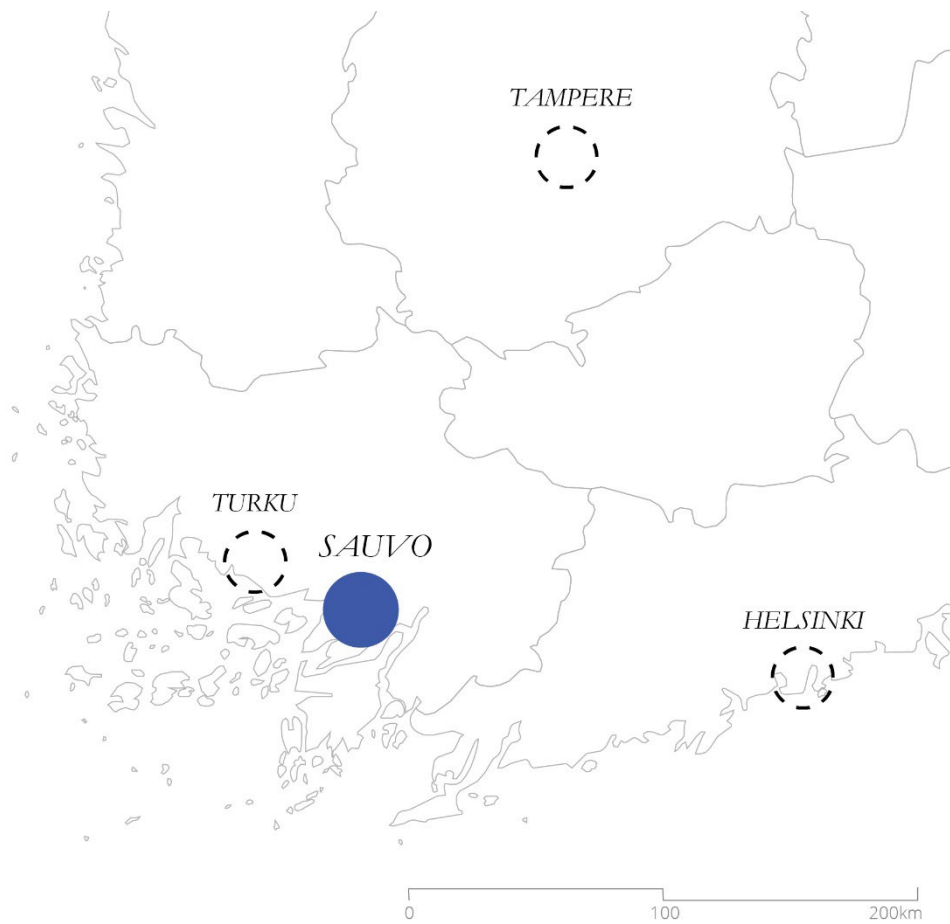
³⁴ Jokinen. 1992. s. 81.

³⁵ Heinonen. 1986. s. 276.

³⁶ Vilo, Heidi. 2008. Sauvon asutushistoria ja kulttuurimaisema. Paula Saarento & Tellervo Saukoniemi (toim.) *Sauvon kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta*. Turun maakuntamuseo. s. 25.

³⁷ Vilo. 2008. s. 26.

³⁸ Vilo. 2008. s. 46–47.

Kuva 14. Sauvo sijaitsee noin 35 km:n päässä Turusta.

Kuva 15. Sauvon kyläkeskuksen maisemaa.

Vanhimmat rakennukset Sauvon alueella ovat kivisiä, joista vanhin on harmaakivikirkko, joka on muurattu ennen 1470-lukua.³⁹ Sauvossa on lisäksi säilynyt runsaasti kartanoita, joista vanhimmat valmistuivat jo 1560-luvulla. Alueella on lisäksi talonpoikaisrakennuksia, joiden vanhimmat säilyneet osat ovat 1700-luvulta.⁴⁰ Yleisin rakennusmateriaali oli 1940-luvulle asti muun maaseudun tapaan hirsi.

Kuva 16. Sauvon kivikirkko.

---

³⁹ Vilo. 2008. s. 50.

⁴⁰ Vilo. 2008. s. 51.

Vanhat rakennukset ovat säilyneet Sauvossa hyvin, eikä niihin ole tehty merkittäviä muutoksia.⁴¹ Ympäristössä voidaan selkeästi havaita eri aikoina valmistuneiden rakennusten kerroksellisuus. Sauvon kulttuuriympäristön arvo nousee kiinnostavasti esiin etenkin kirkon alueella, jossa sijaitsevat funktionalistiset kohteet Osuuskunta Aitan myymälä sekä Erik Bryggmanin apteekkirakennus ja huvila.⁴² Sauvon keskustassa sijaitsevalla alueella eri aikakausien rakennukset muodostavat yhdessä mielenkiintoisen kokonaisuuden, joka ilmentää kunnan historiaa useamman vuosisadan ajalta.

Kuva 17. Erik Bryggmanin apteekkirakennus, 1933.

---

⁴¹ Vilo. 2008. s. 74.

⁴² Vilo. 2008. s. 75.

2.2 Osuuskunta Aitan päämyymälä

2.2.1 Historiaa

Ennen funktionalismin laajempaa leviämistä Suomessa maaseudun myymälät vastasivat arkkitehtuuriltaan pääosin ympäristön muuta rakennuskantaa. Osuusliikkeiden siivittämänä, 1930-luvun alussa, uusissa myymälöissä alettiin korostamaan tarkoituksenmukaisuutta, joka ilmeni esimerkiksi tilojen kalustuksessa ja muodossa.⁴³ Valde Aulanko luonnehtii Arkkitehti-lehden kirjoituksessaan myymälätilojen aikaisempia tupamaisia ja neliönmuotoisia huoneita vanhanaikaisiksi. Myymälät toimivat lisäksi kokoontumispaikkoina ja väylänä välittää tietoa ja uutisia. Aulanko toteaa, että nykyihmisen aika ei enää riitä rupatteluun myymälöissä, ja että tarvetta entisenkaltaisille kokoontumispaikoille myymälöissä ei ole. Uusi funktionalistinen suunta soveltuu Aulangon mukaan paremmin palvelemaan ihmisten muuttuneita tarpeita, ja mahdollistaa samalla edullisemmat rakennuskustannukset.⁴⁴

Uusia ajatuksia myymäläarkkitehtuurista toteutettiin SOK:lla ensimmäistä kertaa Erkki Huttusen suunnittelemassa Osuuskunta Aitan myymälässä, joka rakennettiin korvaamaan 1800-luvun alkupuolella valmistuneessa maalaistalossa sijainneet myymälätilat.⁴⁵ Rakennuksen suunnittelu aloitettiin vuonna 1931, ja se valmistui loppuvuodesta 1933. Rakennustyöt tehtiin kahdessa vaiheessa, jolloin ensimmäinen puolisko rakennuksesta valmistui kesällä 1932. Tuolloin myymälä aloitti toimintansa ja osa henkilökunnasta muutti jo tiloihin asumaan.⁴⁶ Sauvon myymälän valmistuttua osittain pula-ajan viivästyttämänä, Huttunen oli ehtinyt suunnittelemaan vastaavat kaksikerroksiset kivirakenteiset myymälät muun muassa Orimattilaan, Kaustisille, Terijoelle ja Mynämäelle. Suunnitelmat eivät perustu tyyppiipiirustuksiin, mutta niissä kaikissa yhteistä on pyrkimys yksinkertaiseen massoitteeluun, jota vahvistetaan valetasakatolla, seinänpintaan upotetuilla ikkunoilla ja vaalealla rappauksella.⁴⁷ Sauvon

---

⁴³ Lehtonen, Johanna. 1992. *Funktionalismia osuuskaupassa: Erkki Huttusen suunnittelema OK Aitan päämyymälä*. Turun yliopisto. s. 5.

⁴⁴ Aulanko, Valde. 1936. *Andelsaffärer*. Arkkitehti-lehti. s. 93–94.

⁴⁵ Lehtonen. 1992. s. 7.

⁴⁶ Lehtonen. 1992. s. 8.

⁴⁷ Jokinen. 1992. s. 8.

myymälän yhteyteen kaavailtiin myös Huttusen suunnittelemaa lisärakennusta, johon suunnitelmat valmistuivat vuonna 1941. Uutta osaa ei kuitenkaan ikinä toteutettu.⁴⁸

Rakennuksessa sijainneen myymälän toiminnan päätyttyä 1960-luvulla, entiseen myymälätilaan avattiin baariravintola ja entisen konttorin tilat muutettiin myöhemmässä vaiheessa asunnoksi.⁴⁹ Rakennuksen omistajuus siirtyi yksityiselle toimijalle, ja myöhemmin 2010-luvun puolivälissä kohteessa nykyisin toimiva majatalo aloitti toimintansa.

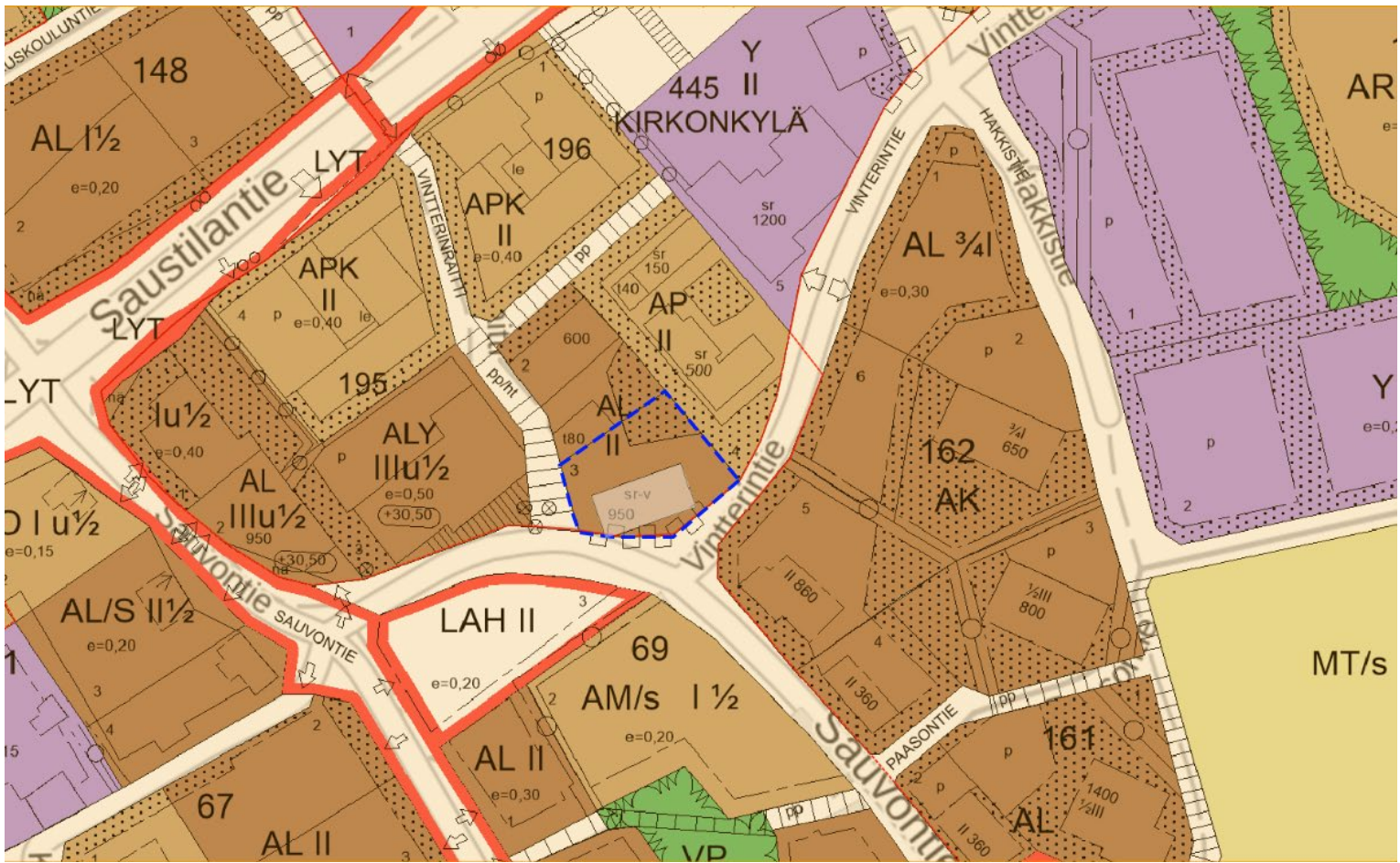

Kuva 18. Osuuskaupan tontin sijainti Sauvossa.

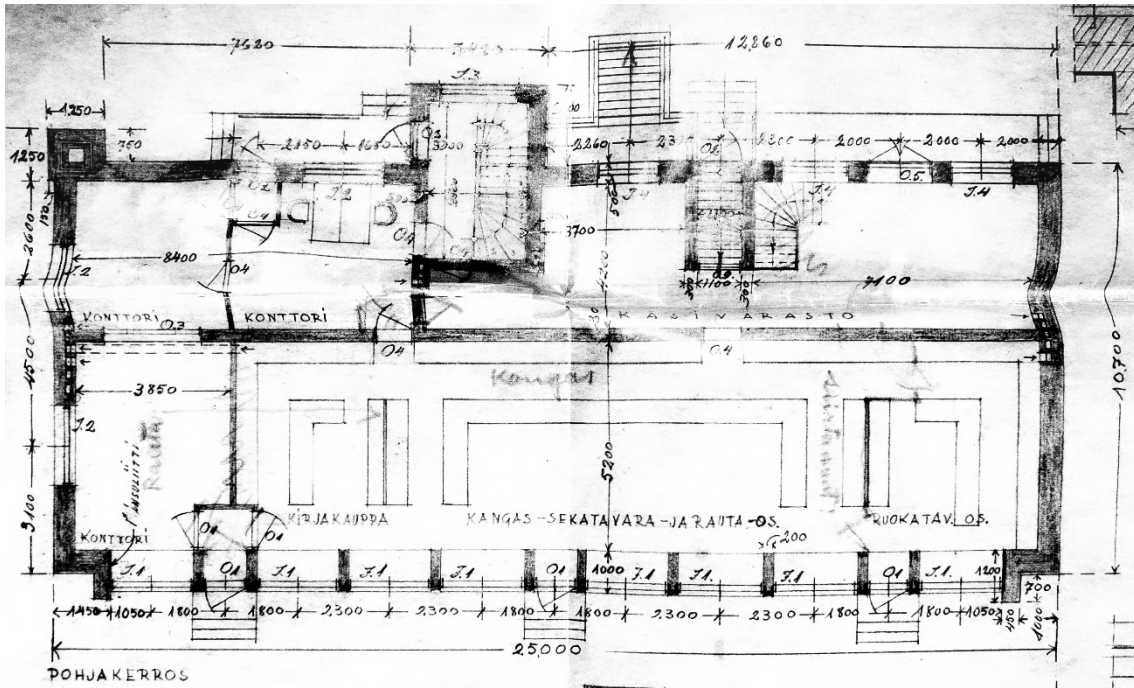
---

⁴⁸ Jokinen. 1992. s. 9.

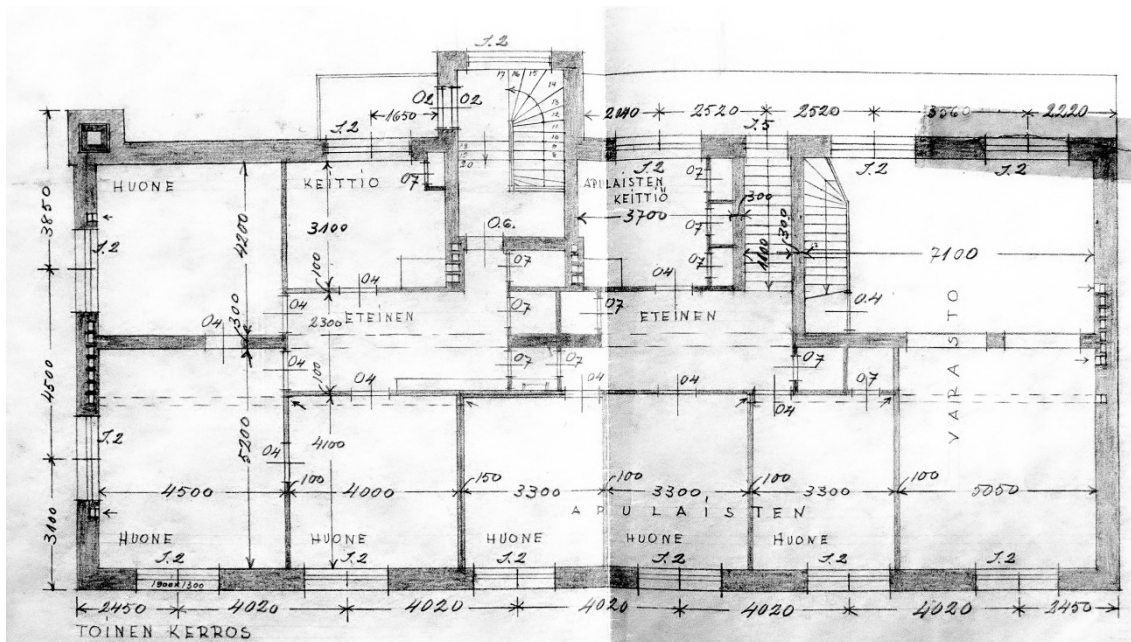
⁴⁹ Jokinen. 1992. s. 9.

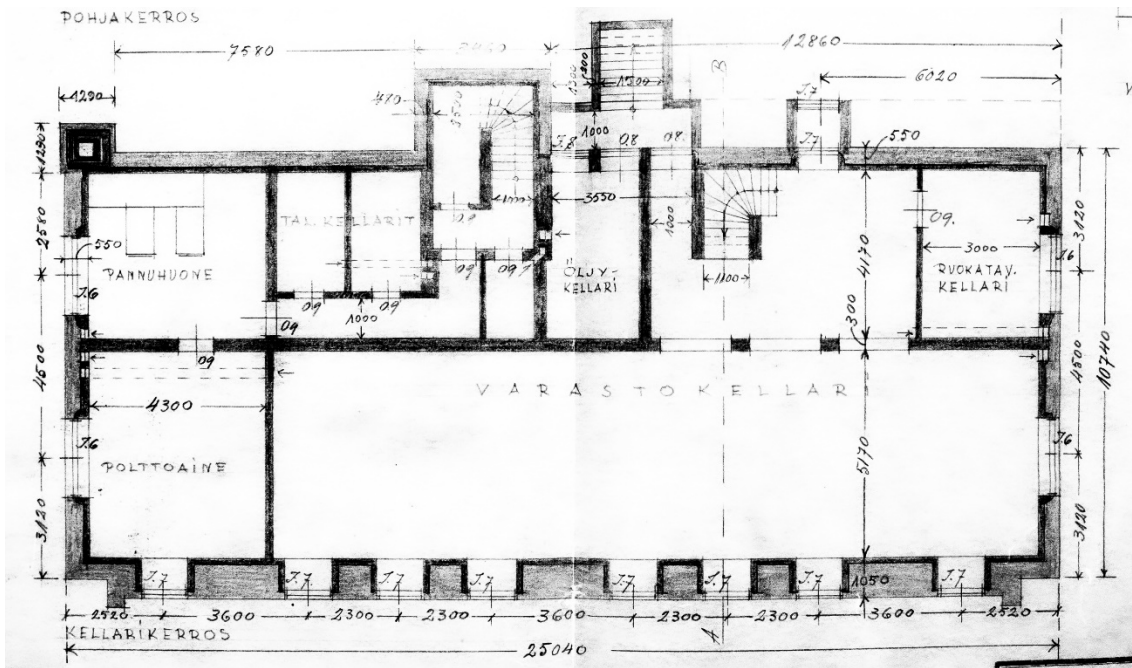
Kuva 19. Asemakaavaote, kohteen tontti korostettu sinisellä katkoviivalla.

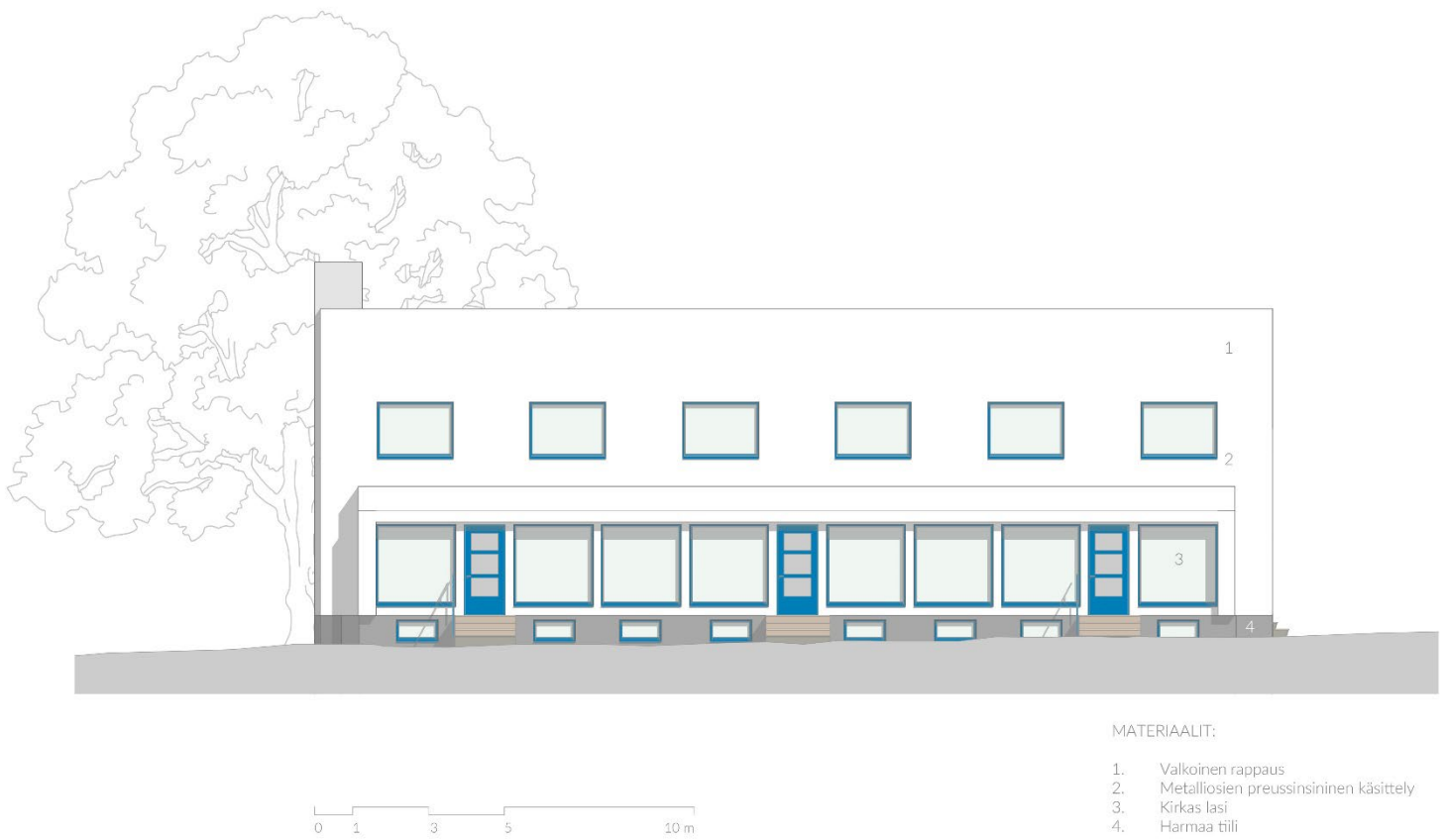
Kuva 20. Ensimmäisen kerroksen alkuperäiset suunnitelmat.

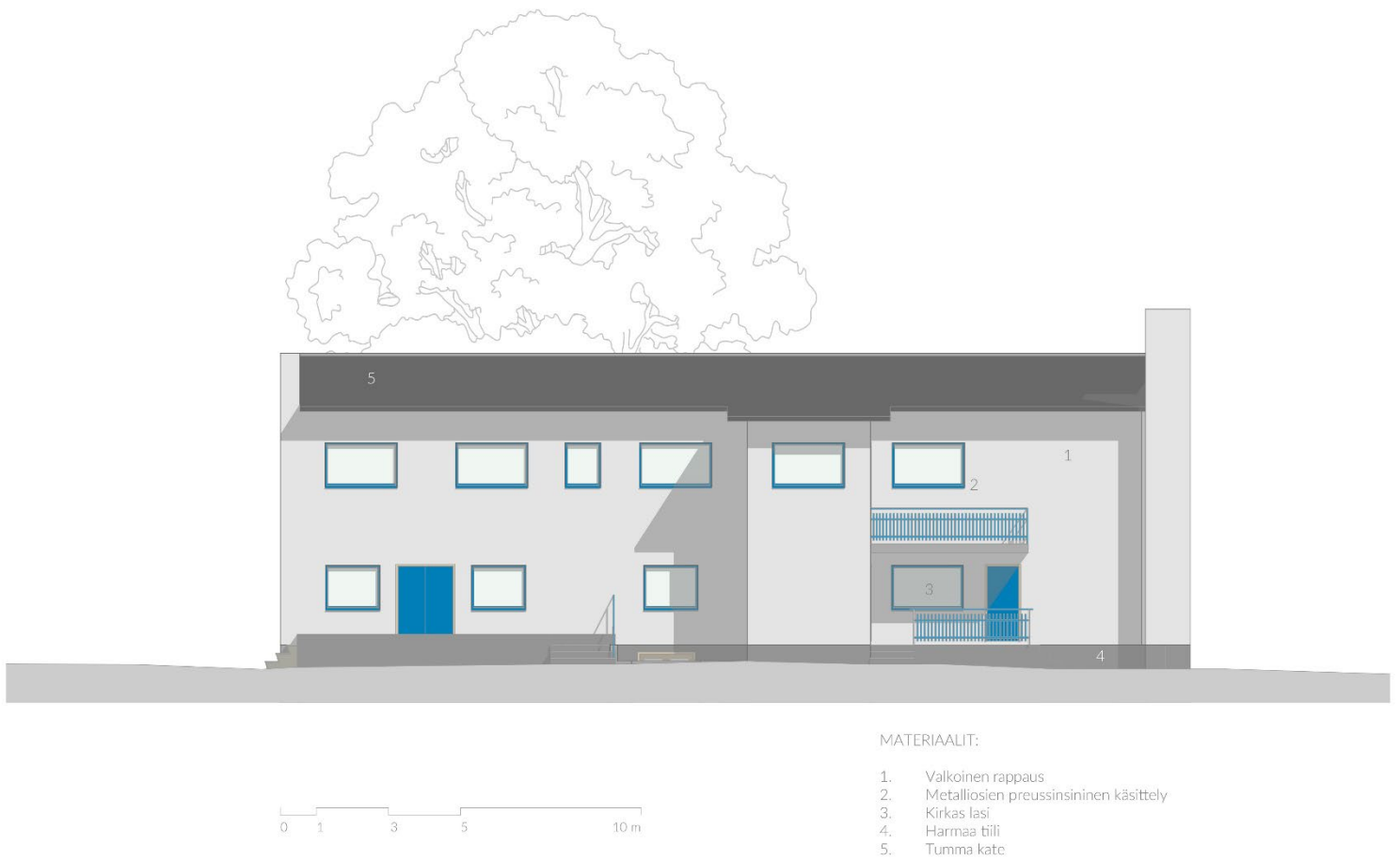
Kuva 21. Toisen kerroksen alkuperäiset suunnitelmat.

Kuva 22. Kellarin alkuperäiset suunnitelmat.

Kuva 23. Julkisivu Vintterintieltä 1930-luvulla.

Kuva 24. Julkisivu pihalta 1930-luvulla.

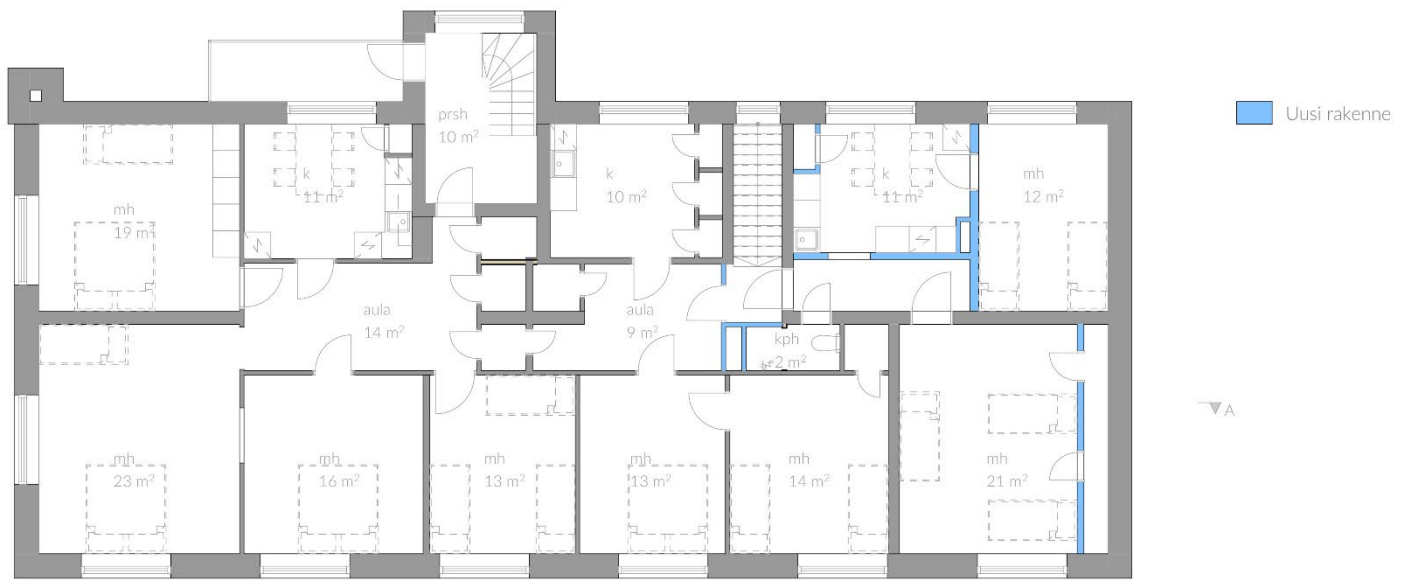
2.2.2 Nykytilanne ja kunto

Toiminnot

Rakennuksessa toimii tällä hetkellä majoituspalvelu, joka on auki kesäsesongin ajan. Majatalon toiminnot sijoittuvat toiseen kerrokseen, jossa huoneilla on yhteiset keittiöt sekä märkätilat. Asiakkailta on aikaisemmin ollut käytössään lisäksi kellarikerroksen saunatilat, jotka ovat nykyisellään poistettu käytöstä. Majoitustiloihin kuljetaan pihalta kahden eri porrashuoneen kautta. Käyttäjärviöiden perusteella rakennuksessa majoittuminen on ollut asiakkaille miellyttävää, ja erityisesti kohteen laadukas arkkitehtuuri saa useammassa arvostelussa kehuja.⁵⁰ Vanhassa osuuskaupassa yöpyminen vaikuttaa kiinnostavan ja tuovan majoittumiseen kokemuksellisuutta. Siitä huolimatta majatalon käyttöaste on omistajien mukaan jäänyt matalaksi, jota kausiluonteinen toiminta entisestään heikentää.

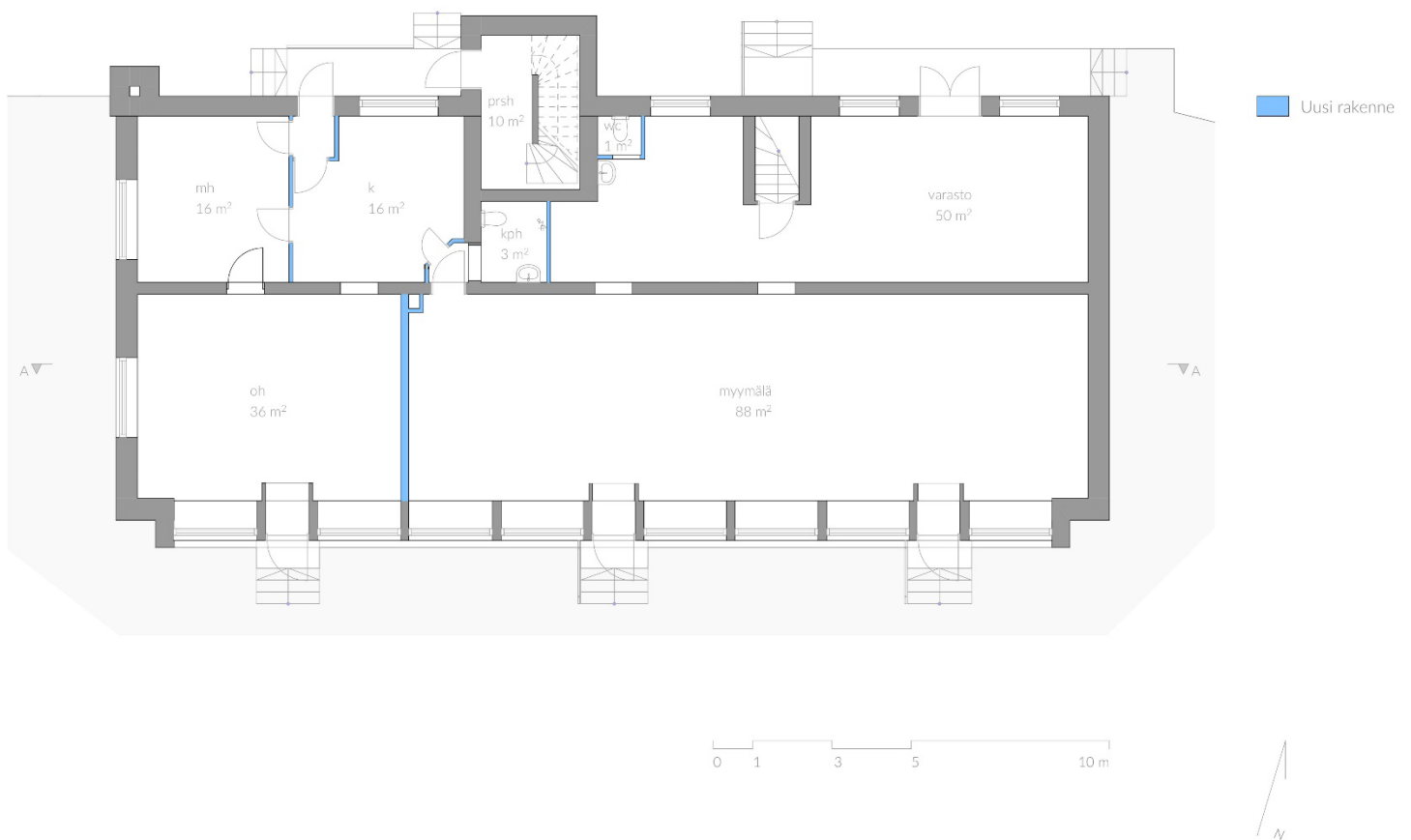
---

⁵⁰ <https://www.booking.com/hotel/fi/aitta.fi.html#tab-main> (24.1.2022)

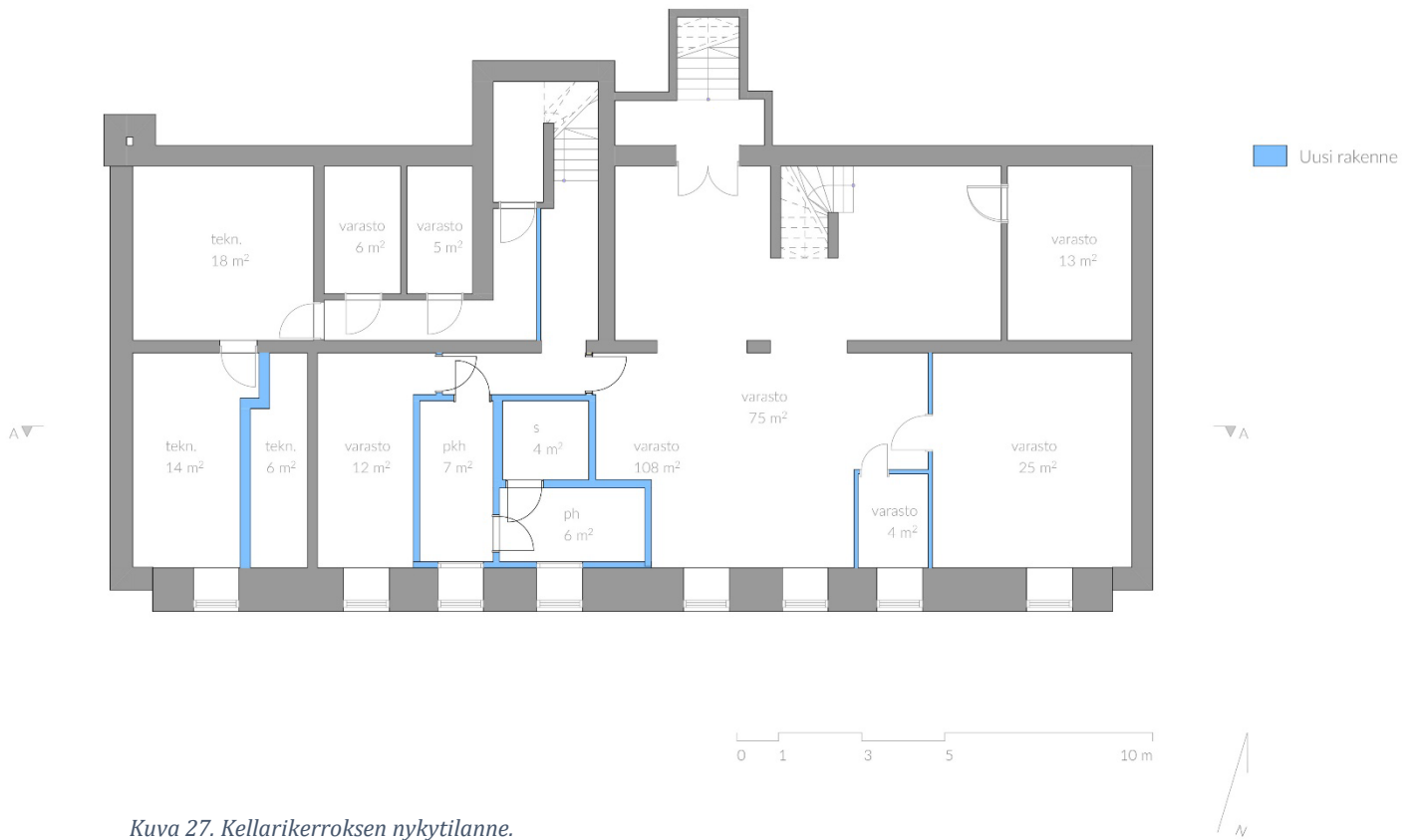

Kuva 25. Toisen kerroksen nykytilanne.

Pohjakerroksen entisessä myymälätilassa toimii kirpputori, jota pidetään auki majatalon yhteydessä kesäaikaan. Kirpputorin vieressä on asunto, joka on ollut jonkin aikaa tyhjiällä. Asunto ei ole nykyhetkellä käyttökuntoinen, sillä sen keittiö on purettu ja märkätila poistettu käytöstä kosteusvaurioiden takia. Muilta osin pohjakerros on tyhjiällä tai varastotilana ilman selkeää käyttötarkoitusta.

Kuva 26. Pohjakerroksen nykytilanne.

Kuva 27. Kellarikerroksen nykytilanne.

Kohteesta ei ole tehty kuntokartoitusta tai muuta selvitystä, jossa rakennuksen kuntoon olisi syvemmin perehdytty. En ole työssäni selvittänyt rakenteiden tarkkaa tilaa, vaan tehdyt päätelmät perustuvat silmämääräisiin havaintoihin ja rakennuksen omistajien välittämään tietoon. Kohteen tarkemman kunnan selvittämiseksi olisi tärkeää tehdä perusteellinen kartoitus, sillä etenkin selkeästi mikrobivahinkoja kärsineet märkätilat ja niihin liittyvät rakenteet ovat huonokuntoisia ja antavat aiheutta syvempään tutkimukseen. Olen suunnitelmassani pyrkinyt tunnistamaan mahdolliset ongelmakohdat ja ehdottamaan niihin ratkaisuja.

Ovet ja ikkunat

Kadunpuoleiset ulko-ovet eivät ole tällä hetkellä käytössä huonon kuntosu vuoksi. Länsipuoleinen ulko-ovi on säilynyt alkuperäisessä asussaan, kun taas kahteen muuhun myymälän oveen on tehty muutoksia. Etenkin alkuperäisen ulko-oven kunto on erityisen heikko. Pihanpuoleiset ovet ovat säilyneet hyväkuntoisina alkuperäisessä asussaan, ja niiden ylläpidosta on huolehdittu.

Kuva 28. Länsipuolen alkuperäinen ulko-ovi, muutettu ulko-ovi ja pihan jugend-tyylinen ovi.

Rakennuksen ikkunoihin ei ole tehty merkittäviä muutoksia ja ne ovat kunnoltaan hyvät. Ikkunat ovat edelleen avattavissa huoltoa varten eikä lasseissa ole esimerkiksi halkeamia. Ikkunat viestivät rakennuksen historiasta, ja ne ovat kokonaisuudessaan kaunis osa kohdetta.

Kuva 29. ikkunat ovat myös sisäpuolelta hyväkuntoiset.

Ulkopuolella ikkunoiden karmit ja pellit sekä osa ovista on maalattu preussinsinisellä sävyllä, joka on alkuperäisen kaltainen. Sävyä on kuitenkin ajan kuluessa muutettu hieman alkuperäisestä poikkeavaksi.

Kuva 30. Preussinsininen sävy sopii hyvin julkisivun muuten pelkistettyyn värimaailmaan.

Kuva 31. Pohjakerroksen asunnon keittiötilaa. Pinnat ovat monin paikoin huonokuntoisia tai jääneet muutostöiden jäljiltä keskeneräisiksi.

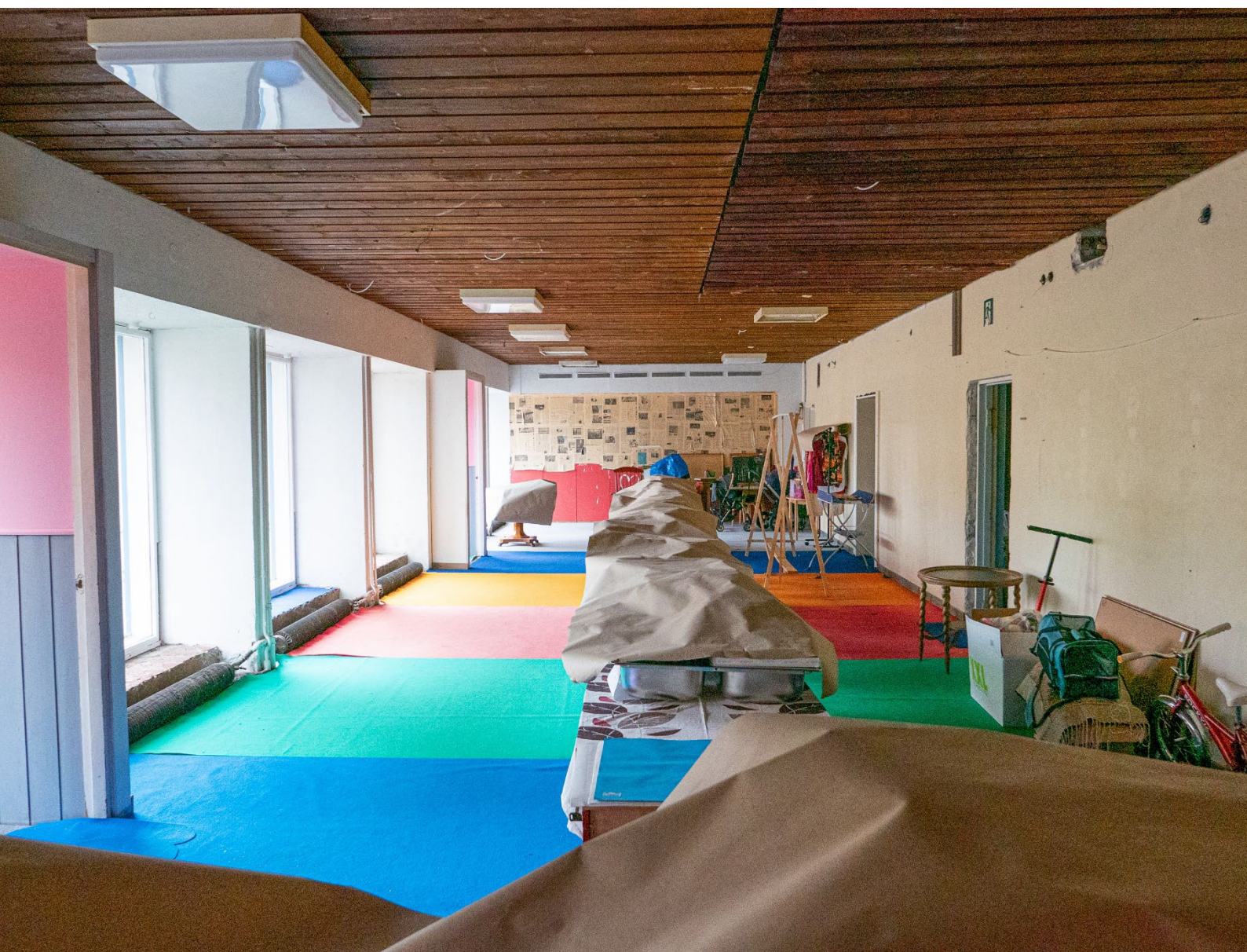
Sisäpinnat, seinät

Väliseinien kunto on vaihteleva, ja etenkin märkätilojen rakenteet ovat vaurioituneita. Pohjakerroksen pintoja on käyttötarkoitusten mukaan muokattu, mutta osa muutostöistä on oletettavasti käytön loppumisen myötä jäänyt keskeneräisiksi. Pohjakerroksen asunto on pinnoiltaan huonossa kunnossa, ja seinien tapetointi on paikoin repeytynyt tai kulunut puhki. Keittiön purkutöiden jäljiltä osa seinistä on jäänyt raakaksi puupinnaksi. Myös myymälän takatilassa seinien pintojen käsittely on jäänyt kesken, kun tiloissa oleva baari on lopettanut toimintansa. Pintoja ei ole muutostöiden jälkeen käsitelty uudelleen. Myymälätilassa seinien pintoja on maalattu ja tapetoitu uudelleen kadunpuoleista ulkoseinää lukuun ottamatta, joka on oletettavasti säilynyt alkuperäisessä asussaan. Varasto- ja myymälätilan väliseen seinään on puhkaistu useampi uusi ovi, jolloin seinästä on murtunut paloja aukkojen ympäriltä. Seinään on lisäksi puhkaistu noin 50 cm x 50 cm kokoinen aukko oletettavasti tekniikan läpivientiä varten.

Kuva 32. Ensimmäisen kerroksen asunnon pinnat ovat yleisesti kuluneita.

Kuva 33. Vanha myymälätila.

Kuva 34. Myymälän entinen varastotila.

Kuva 35. Asunnon märkätilan seinässä voidaan nähdä selkeitä vaurioita.

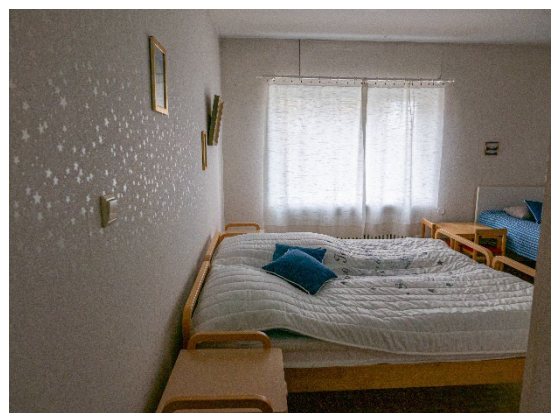
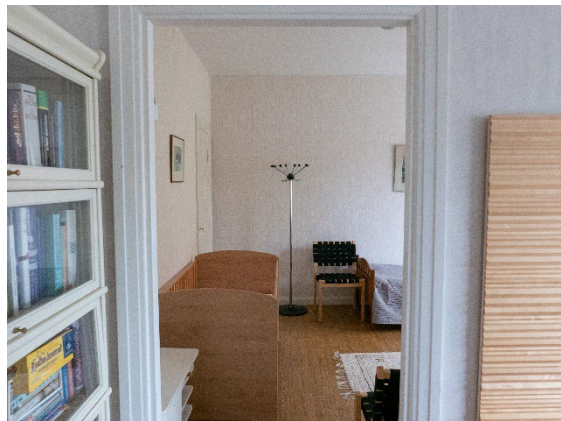

Kuva 36. Entisen varaston WC-tila on todennäköisesti toteutettu rakennuksessa toimineen baarin käyttöön.

Rakennuksen toisessa kerroksessa seinäpintojen kunto on suurimmaksi osaksi hyvää vanhaa märkätilaa ja epäkuntoista keittiötä lukuun ottamatta. Etenkin yläkerroksen pintojen ajallisesta jakaumasta ilmenee hyvin rakennuksen historiallinen kerroksellisuus. Uusimpia muutoksia ovat esimerkiksi länsipuolisen keittiön limenvihreä maalaus ja yhden majoitushuoneen tehostettylinen vaalea puupanelointi. Toisen kerroksen ilme on kirjava ja erityyppisiä ja -aikaisia pintoja on runsaasti.

Kuva 37. Majatalon huoneen seinälle on tehty puulaudoitus.

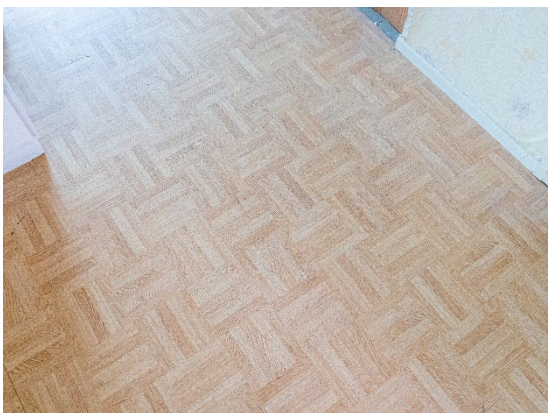
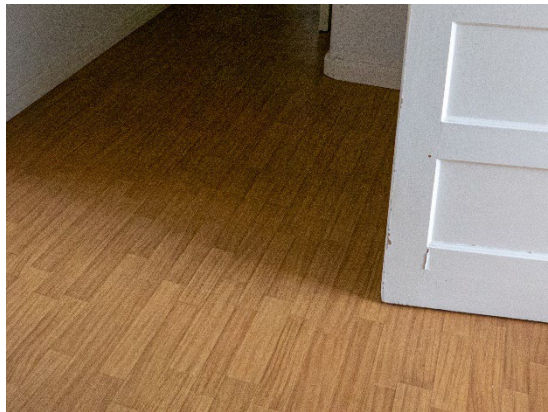
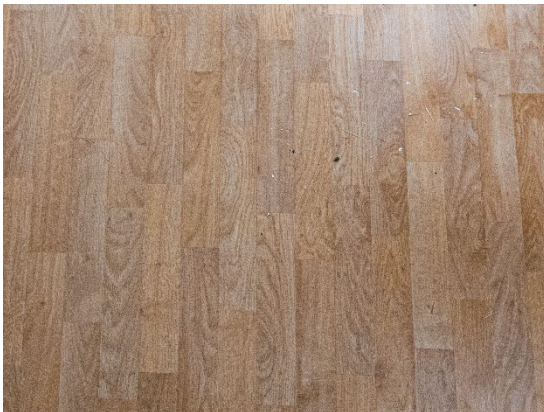
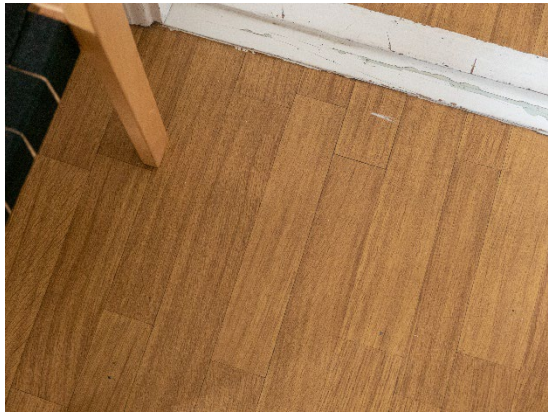
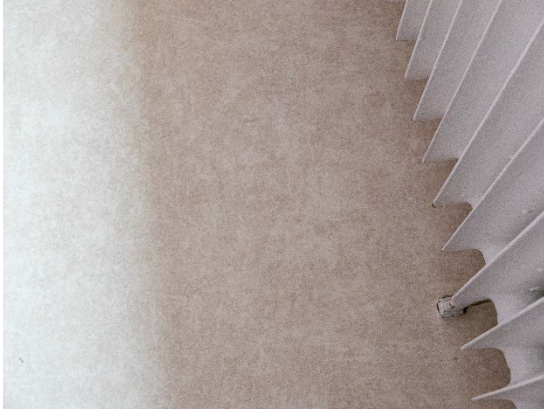
Kuva 38. Toisen kerroksen majatalon tiloja ja pintoja.

Kuva 39. Toisen kerroksen tilat ovat pääosin hyväkuntoisia. Läntinen keittiö oli varastotilana kohdekäynnin aikana.

Kuva 40. Osa vanhoista kaapistoista on säilytetty.

Kuva 41. Toisen kerroksen lattiapintoja.

Lattiapinnat

Lattioiden kunto on pitkälti seinäpintojen kanssa sama. Alakerran asunnossa lattiat ovat kuluneet ja muovimatto repsottaa paikoin saumakohdistaan. Myymälän varastotilassa lattia on purettu eikä eheää yhtenäistä pintaa ole jäljellä. Myymälätilassa uusien värikkäiden mattojen alta paljastuu vanerilevyinen pinta.

Yläkerran lattiapinnat ovat yleisesti hyväkuntoisia ja säilyneitä. Entisestä kauppiaan asunnosta löytyy mahdollisesti alkuperäinen linoleumilattia, joka on edelleen käyttökelpoisessa kunnossa. Uudessa keittiössä pintana on uusi tumma vinyylilankku. Apulaisten asunnoissa on runsaasti erilaisia pintoja, jotka ovat edelleen hyvässä kunnossa.

Kellari

Kellarissa muutoksia on tehty melko vähän ja tilat ovat pääosin alkuperäisessä asussaan pois lukien uudet kevyet väliseinät, joilla varastotiloja on jaettu pienempiin osiin. Merkittävin kellarin muutos on tilan keskelle toteutettu sauna- ja pesutila. Saunaosasto on poistettu käytöstä huonon kuntosensa takia.

Kuva 42. Kulku kellariin ja saunatiloihin. Porrashuoneen vapaamuotoinen katto on kiinnostava elementti.

Kuva 43. Saunatiloihin kuljetaan kellarin kautta.

Kuva 44. Puku- ja pesutilat.

Kuva 45. Varsinainen saunatila.

Porrashuoneet

Rakennuksen porrashuoneet ovat säilyneet hyvin ja pitkälti ilman muutoksia. Alkuperäisestä pintakäsittelystä ei löytynyt dokumentointia, mutta muiden muutosten vähäisyyden takia voidaan olettaa, että värityöskäin saattaa olla alkuperäinen. Portaiden askelmat ovat hyväkuntoiset ja niissä ilmenee materiaalivalintojen kautta viestitty hierarkkisuus. Apulaisten portaikon metallinen käsijohde on hieno ja hyväkuntoisena säilynyt detajli, jonka patina viestii näkyvästi kohteen historiasta.

Kuva 47. Kahdesta porrashuoneesta tilavampi on alkuaan johdattanut kauppiaan asuntoon.

Kuva 48. Näkymä porrashuoneesta entiseen asuntoon.

Kuva 49. Entinen työntekijöiden porrashuone on huomattavasti tiiviimpi.

Kuva 50. Porrashuoneen kauniisti patinoitunut käsijohde henkii historiaa.

Piha-alue

Piha on nykyisin lännestä pääosin soraa ja itäpuolelta nurmikkoa. Vanhojen ilmakuvienv perusteella piha on ollut yhteydessä viereiseen tonttiin. Yhteinen piha on palvellut pysäköintipaikkana sekä kaupan tavarakuljetuksen väylänä. Piha on myöhemmin rajattu kahteen erilliseen osaan, jolloin osuuskaupan osuudella on ollut pieni puutarha. Tällä hetkellä piha on pääasiassa käytössä pysäköintipaikkana. Rakennuksen ympärillä kasvavat vanhat vaahterat ovat olleet oletettavasti jo rakennusvaiheessa osana suunnitelmaa ja ne voidaan nähdä jo Huttusen ensimmäisissä luonnoksissa kohteesta. Edelleen paikallaan olevat puut istuvat kohteen kokonaisuuteen harmonisesti ja niiden säilymisestä tulisi huolehtia. Vaahteroiden lehdet ovat sisätilojen maisemassa kauniisti läsnä etenkin yläkerroksesta ulospäin katsottaessa.

Kuva 51. Ilmakuva 1960-luvulta.

Kuva 52. Pihan maisemaa. Sorakenttä toimii pysäköintipaikkana.

Kuva 53. Tontin pohjoispuolta rajaa köysiaita sekä uuden pienkerrostalon pysäköintikatos.

Ulkoseinät ja rungon osat

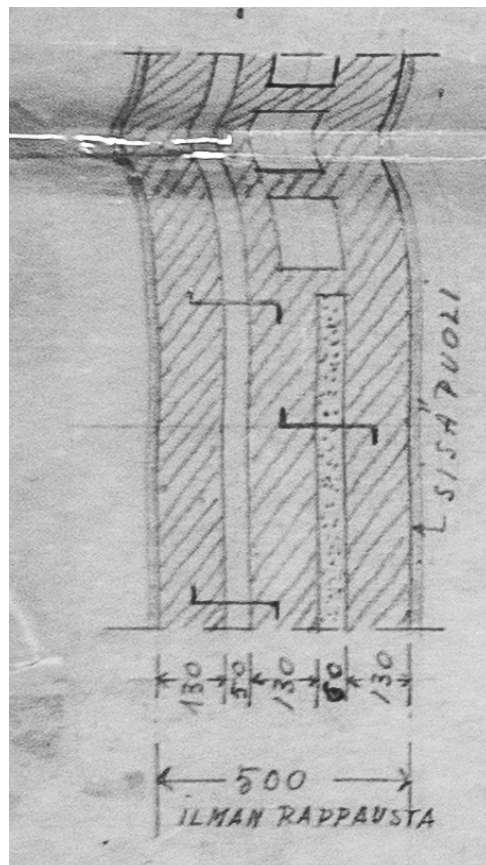
Rakennuksen runkona on n. 500 mm paksuinen kolmen tiilen rakenne, jossa uloin kerros on sementtitiiltä. Kantavat rakennusosat vaikuttavat silmämääräisen tarkastelun perusteella hyväkuntoisilta, ja ainoat selkeästi havaittavat puutteet kunnan osalta ovat pintapuolisia. Ulkoseinät ovat alun perin olleet valkoiseksi rapattuja molemmin puolin. Sisäpuolella rappaus on säilynyt vain paikoin, lähinnä entisen myymälän tilassa. Muualla pintoja on tapetoitu tai kokonaan poistettu. Rapattu pinta on saattanut säilyä tapetoinnin alla, mutta pohjakerroksen varastotiloista pintoja on hävitetty pysyvästi. Ulkopuolella rappaus on paikoin murtunut etenkin Vintterintien puoleiselta julkisivulta. Syyksi heikolle kiinnittyvyydelle on arveltu sementtitiilen ja käytetyn rappauksen yhteensopimattomuutta.⁵¹ Pihanpuoleisen julkisivun parveke on rakenteellisesti hyväkuntoinen ja edelleen käytössä. Parvekkeen kaiteet ovat alkuperäiset ja niitä on säännöllisesti maalattu tarpeen mukaan. Rakennuksen muut metalliset putkiosat, joita on ulkopuolella kaiteissa ja tikkaissa, ovat vastaavasti hyväkuntoisia ja alkuperäisiä. Rakennuksen perustuksissa ei ole näkyviä vaurioita. Myymäläpuolen sokkelissa kuitenkin osa tuuletusritilöistä on poistettu ja aukot peitetty valkoisella vanerilevyllä. Julkisivussa on paikoitellen ajan muodostamaa vähäistä patinaa esimerkiksi parvekkeen kaiteen ja ulkoseinän liittymäkohdassa. Paikoin irtoillutta rappausta lukuun ottamatta yleisilme ulkoapäin on siisti eikä se ole kokenut ajan kuluessa merkittäviä muutoksia.

---

⁵¹ Lehtonen. 1992. s. 9.

Kuva 54. Julkisivun rappaus on paikoin huonokuntoinen.

Kuva 55. Ulkoseinän alkuperäinen rakennekaavio.

Kuva 56. Parvekkeelle kuljetaan isomman porrashuoneen kautta.

Kuva 57. Parveke sisäpihalta katsottuna. Putkiosien väri vastaa ikkunoiden sävyä.

Lämpöpatterit ja vesiverkko

Rakennuksessa on edelleen käytössä alkuperäinen vesiverkosto, joka tosin nykyhetkellä alkaa olla käyttöikänsä päässä. Erityisesti lämpöpatterit nousevat arkkitehtuurin osalta hienoksi detaljiksi sisätilojen kokonaisuudessa, ja niiden kautta voidaan hyvin kokea rakennuksen historiaa. Patterit ovat alkuperäisiä ja ulkoisesti hyvin säilyneitä sekä käyttökelpoisia. Vesijärjestelmää uusittaessa on tärkeää mahdollisuuksien mukaan säilyttää näkyviä verkoston osia, etenkin pattereita, sillä ne ovat arvokas osa kohteen historiallista kokonaisuutta. Rakennusta lämmitetään vesikiertoisesti polttamalla öljyä. Muuta tekniikkaa uusittaessa tulisi tarkastella, voidaanko öljylämmityksestä siirtyä toiseen lämmitysmuotoon, sillä öljyn kestävyys polttoaineena ei ole kestävä ratkaisu ympäristön ja rakennuksen ylläpitokustannusten kannalta.

Kuva 58. Lämpöpatteri majatalon huoneessa.

Märkätilat

Rakennuksen merkittävimmät ongelmat kunnan osalta löytyvät märkätiloista. Erityisesti kellarin saunatilat, pohjakerroksen asunnon märkätilat ja yläkerroksen länsipuoleinen kylpyhuone ovat huonossa kunnossa, ja niissä on selkeästi havaittavia vaurioita, kuten mikrobikasvustoa. Vaurioituneet märkätilat on toteutettu arvioni mukaan noin 60–80-lukujen aikana. Olemassa olevissa rakenteissa on puutteita vedeneristyksen osalta, ja ne ovat jo selkeästi tulleet käyttöikänsä päähän. Märkätiloissa on pääasiassa puurunkoon toteutettu rakenne, jossa pintoina ovat lattiassa muovimatto ja seinissä kosteutta hylkivä tapetti. Saunan tiloissa lattioissa on laattapinta. Tilat ovat tällä hetkellä poissa käytöstä, josta on merkittävästi haittaa majoitustoiminnalle, sillä asiakkaiden käytössä on nykyisellään vain yksi suihku, joka ei riitä palvelemaan koko käyttäjämäärän tarpeita. Märkätilojen vaurioiden laajuuden selvittäminen ja sen ongelmakohtiin perehtyminen olisi olennaista rakennuksen jatkuvuuden varmistamiseksi. Rakennuksen toisessa kerroksessa on uudempi märkätila, joka on edelleen käytössä.

Kuva 59. Rakennuksen ainoa edelleen käyttökelpoinen märkätila löytyy toisesta kerroksesta majatalon tiloista.

3. Suunnitelma

3.1 Lähtökohdat

3.1.1 Restauroinnista

Historiallisten suojeltujen tai muilla tavoilla arvokkaiden rakennusten korjaamisesta käytetään termiä restaurointi.⁵² Restauroinnin tavoitteena on kulttuuriperinnön kohteiden säilyttäminen⁵³ sekä usein myös kohteen kunnian palauttaminen.⁵⁴ Venetsian julistuksessa (1964) määritellään restaurointi “pitkälle erikoistuneeksi toiminnaksi, jonka tavoitteena on säilyttää ja tuoda esiin monumenttien esteettinen ja historiallinen arvo, ja joka pohjautuu alkuperäisen materiaalin ja autenttisten dokumenttien kunnioittamiselle.” Museovirasto vastaavasti määrittelee restauroinnin näin: “Restauroinnilla tarkoitetaan rakennuksen tai sen osan kulttuurihistoriallisen arvon säilyttävää korjaamista. Myös laajempia kokonaisuuksia kuten rakennusryhmiä tai puutarhoja voidaan restauroida. Restaurointi on prosessi, jonka tavoitteena on turvata kohteen tunnistettuja ja vaalittavia arvoja. Myös uudisrakentamiseen rinnastettavat toimenpiteet voivat olla osa restaurointia, mikäli ne palvelevat kohteen kulttuurihistoriallisten arvojen säilymistä.”⁵⁵ Mona Schalin lisää restauroinnissa käytössä olevien toimenpiteiden listaan lisäksi rakennusosien purkamisen.⁵⁶ Restauroinnin kenttä käsittää laajan skaalan eri ilmiöitä, ja siinä yhdistyvät kohteen ajalliset, sosiaaliset ja kulttuuriset piirteet.

Arkkitehtuuri poikkeaa muista taiteenaloista siten, että teoksen arvoa määrittää voimakkaasti sen käytettävyys. Rakennuksia kuitenkin harvoin suunnitellaan ja rakennetaan pelkästään monumenteiksi, vaikka tietyt kohteet saattavatkin sellaisiksi muodostua.⁵⁷ Rakennuksen olemassaolon edellytyksenä on siis usein sen käytettävyys ja kyky muovautua myös uusiin käyttötarkoituksiin käyttäjien tarpeiden mukana.⁵⁸ Jos rakennuksella ei ole selkeää käyttöä, se altistuu herkemmin rappeutumiselle ja saattaa

---

⁵² Perkkiö, Miia. 2007. *Utilitas restauroinnissa – Historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti*. Oulun yliopisto. s. 25.

⁵³ Perkkiö. 2007. s. 26.

⁵⁴ Schalin, Mona. 2013. Restaurointi käsitteenä ja prosessina. Miia Perkkiö (toim.), *Kulttuuriympäristön monet kasvat – pubetta suojelusta ja restauroinnista*. Suomenlinnan hoitokunta. s. 35.

⁵⁵ Museovirasto. *Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito*. Saatavissa:

<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennetun-kulttuuriperinnon-restaurointi-ja-hoito> (18.11.2021)

⁵⁶ Schalin. 2013. s. 36.

⁵⁷ Perkkiö. 2007. s. 19–20.

⁵⁸ Perkkiö. 2007. s. 41.

lopulta päätyä tilaan, jossa mielekäs korjaaminen ei ole enää mahdollista. Käytössä olevaa rakennusta todennäköisesti huolletaan tarvittaessa, jotta rakennuksen toimintaa voidaan jatkaa.⁵⁹ Käyttäjien tarpeiden muuttuessa restauroitavia kohteita, joissa rakennuksen käyttötarkoitus muuttuu, on nykypäivänä jatkuvasti enemmän. Käytettävyyden lisäksi onnistunut rakennus kohottaa lisäksi ympäristönsä arvoa. Rakennuksen kokonaisuudessa yhdistyvät toisin sanoen tavoitteet käyttökelpoisuudesta, ympäristöön sopivuudesta ja kauneudesta.⁶⁰

Restaurointi suunnitellaan aina tietyssä ajan hetkessä kohteen elinkaaressa. Arvottamista tehdään oman aikansa ajatusten ja ihanteiden pohjalta, jotka muovaavat suunnittelijan mieltymyksiä ja taipumusta suosia tiettyjä rakennuksen piirteitä. Vastaavasti jotkin kohteen ominaisuudet saattavat vaikuttaa suunniteltaessa arvottomilta. Rakennuksen historiasta ei kuitenkaan voida automaattisesti nostaa tiettyä hetkeä muiden ylitse, ja prosessissa tulisi näkyä koko kohteen historian ja tulevan elinkaaren huomiointi.⁶¹ Pelkkä ennallistaminen ei siis itsessään ole tarkoituksenmukaista, vaan tärkeää olisi pyrkiä tunnistamaan historiallisten kerrostumien ja patinan arvo, jotka kertovat rakennuksen menneisyydestä.⁶² Restaurointi on kokonaisuutena toimenpide, joka pyrkii säilyttämään ja siirtämään tulevaisuuteen kulttuurihistoriallisesti merkittävän teoksen ilman, että sen historiasta ja ajasta kertovia merkkejä hävitetään. Restauroinnissa tärkeää on myös pyrkiä toteuttamaan muutokset siten, että alkuperäiseen tilanteeseen on mahdollista tarvittaessa palata.⁶³ Uusia rakenteellisia kokonaisuuksia suunniteltaessa on lisäksi tärkeää huomioida niiden luettavuus olemassa olevassa kontekstissa. Lisärakentamisen tulisi erottua selkeästi uudeksi kokonaisuudeksi, mutta samalla olla tasapainossa olemassa olevan kanssa.⁶⁴

Restauroinnin apuna olen käyttänyt Madridin dokumenttia, jonka tavoitteena on “edistää hyviä ja hienovaraisia keinoja 1900-luvun merkittävän rakennusperinnön

---

⁵⁹ Kivilaakso, Aura. *Rakennusperintö suojelun kohteena*. Suomen rakennustaiteen museo. s. 9.

⁶⁰ Perkkiö. 2007. s. 19–20.

⁶¹ Perkkiö. 2007. s. 30.

⁶² Perkkiö. 2007. s. 31.

⁶³ Perkkiö. 2007. s. 32.

⁶⁴ ICOMOS. Madridin asiakirja 2011, 1900-luvun rakennusperinnön suojelun periaatteita. s. 6.

säilymisen turvaamiseksi.”⁶⁵ Dokumentissa on lueteltu ajatuksia ja työkaluja restaurointiprosessin tueksi. Tekstissä korostetaan hienovaraisuutta ja kehoitetaan toteuttamaan taustatutkimuksen pohjalta laaditut suunnitelmat mahdollisimman vähin toimenpitein. Restaurointiin ei kuitenkaan lopulta ole valmiita sääntöjä tai ohjeita, vaan työ on kriittinen ja luova prosessi, jossa ei välttämättä ole erotettavissa selkeää oikeaa tai väärää ratkaisua.⁶⁶

Kohteena Sauvon Osuuskauppa Aitta on merkittävä ja suojeltu kohde, jonka restaurointiin on selkeät arvopohjaiset perusteet. Tällä hetkellä kohteen säilyminen ei ole itsestään selvää, sillä sen olemassaolo nojaa pikemminkin monumentaaliseen asemaan rakennushistoriassa kuin varsinaiseen käyttöön, joka edistäisi myös rakennuksen ylläpitoa. Kohteen restauroinnissa olen pyrkinyt kehittämään ratkaisuja uudelleenkäyttöön, jotka mahdollistaisivat rakennuksen säilymisen jatkossakin.

---

⁶⁵ ICOMOS. s. 2.

⁶⁶ Perkkiö. 2007. s. 33.

3.1.2 Arvot

Restaurointisuunnitelma perustuu kohteen merkitysten ymmärtämiseen⁶⁷, ja sen arvojen tunnistamiseen.⁶⁸ Kohteen arvottaminen on osa restaurointiprosessin ydintä. Ennen arvottamisprosessia on kuitenkin tärkeää määritellä, mitä arvot ovat. Käsitteelle ei kuitenkaan voida antaa yksiselitteistä määritelmää. Kirjoituksessaan “Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa” Petri Vuojala pohtii arvojen olemusta rakennetun ympäristön kontekstissa. Hän luonnehtii arvoja pohjimmiltaan subjektiivisiksi, sillä arvottaminen on aina jokaisen tulkitsijan henkilökohtainen näkemys kohteesta. Arvot eivät siis ole objektiivisia eikä niille voida antaa yleispäteviä ja ristiriidattomia perusteita. Vuojala toteaa, että arvot ovat tulkitsijan tahtoa. Arvoilla on lisäksi ajallinen ulottuvuus sillä ne ovat jatkuvassa muutoksen tilassa. Arvoja ei tästä syystä voida ajatella pysyviksi määritelmiksi, jotka säilyvät loputtomiin muuttumattomina. Yksilöllisten ominaisuuksiensa lisäksi arvoilla on myös yhteisöllinen puolensa. Voidaan ajatella, että rakennussuojelu on yhteisön tahto kulttuuristen arvojen säilyttämiseksi. Vuojalan mukaan “arvojen säilymisen perusedellytyksenä on tietysti yhteisön keskuudessa vallitseva kulttuuriperinnölle myönteinen tahtotila, jolloin rakennushistorialliset arvot koetaan yhteisesti absoluuttisiksi, ja siksi mittaamattoman arvokkaiksi”.⁶⁹

---

⁶⁷ ICOMOS. s. 4.

⁶⁸ Vuojala, Petri. 2013. Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa. Miia Perkkiö (toim.), *Kulttuuriympäristön monet kasvat – puhetta suojelusta ja restauroinnista*. Suomenlinnan hoitokunta. s. 130.

⁶⁹ Vuojala. 2013. s. 131.

Suomessa rakennusperinnön suojelua ohjataan lailla, joka perustuu osittain rakennusten arvottamiseen. Lakiin on listattu ominaisuuksia, joiden avulla rakennusten suojelusta voidaan tehdä päätöksiä. Listaan kuuluvat:

- 1) harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (harvinaisuus);
- 2) historiallinen tyypillisuus alueelle (tyypillisuus);
- 3) aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (edustavuus);
- 4) alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (alkuperäisyys);
- 5) merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (historiallinen todistusvoimaisuus); tai
- 6) näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (historiallinen kerroksisuus).⁷⁰

Olen käyttänyt edellä mainittuja osa-alueita apuna rakennuksen arvojen määrittelyssä. Arvoista tehdyt päätelmät pohjautuvat kohteesta kertovien tekstien, vanhojen kuvien ja piirustusten sekä kohdekäyntien perusteella tehtyihin havaintoihin.

Ympäristö

Osuuskauppa Aitta sijaitsee keskeisellä paikalla Sauvon keskustassa. Rakennus muodostaa Erik Bryggmanin suunnitteleman apteekin (1935) kanssa harvinaislaatuisten funktionalistisen parin kylän ytimessä. Kohteen läheisyydessä on runsaasti vanhaa hirsirakentamista sekä Sauvon kivikirkko, joka on rakennettu 1460-luvulla. Kokonaisuutena ympäristö on kulttuurihistoriallisesti rikas, ja eri aikakausien kerrostuma on selkeästi havaittavissa.

---

⁷⁰ Laki rakennusperinnön suojelemisesta. Saatavissa: <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498#L1> (18.11.2022)

Kuva 60. Erik Bryggmanin apteekkirakennus.

Kuva 61. Sauvon rakennettua ympäristöä.

Kuva 62. Sauvon kivi kirkko on alueen vanhin rakennus.

Kuva 63. Kohteen naapurina vastaavasti on aivan uutta rakennuskantaa.

Osuuskauppa on rakennusaikanaan poikennut selkeästi muusta ympäristöstä täysin uudenlaisena rakennustyyppinä. Vaikutelma on edelleen voimakas ja kohde erottuu nykypäivänäkin kylän maisemassa. Mittasuhteiltaan rakennus istuu kuitenkin paikalleen luontevasti suhteessa muuhun rakennettuun ympäristöön. Kadunpuoleiset pensaats ja puu liittävät kohteen osaksi paikkaa. Vaikka vanha osuuskauppa on tyyllillisesti muusta rakennuskannasta poikkeava, se sopii kuitenkin hyvin kylän kokonaisuuteen. Rakennuksen erottaa maisemasta monesta eri pisteestä, mutta etenkin etelästä Sauvontieltä lähestyttäessä kohde on vaikuttava näkymän päätepiste.

Kuva 64. Vaikka kohde onkin muusta rakennuskannasta poikkeava, istuu se silti paikalleen luontevasti.

Kuva 65. Rakennuksen ympäristöä 1960-luvulla.

Rakennus sijaitsee toriaukion laidalla, jonka ympäristö on kokenut monenlaisia muutoksia ajan kuluessa. Lähivuosina osuuskaupan länsipuolelta palanut rakennus on jättänyt jälkeensä tyhjän tontin, joka muuttaa hieman kokemusta torin tiiviistä ympäristöstä. Tyhjän tontin täydennysrakentamisessa olisi tärkeää ottaa huomioon vanhan osuuskaupan massa, jotta ympäristön kokonaisvaikutelma säilyy.

Kuva 66. Torialueen maisemaa.

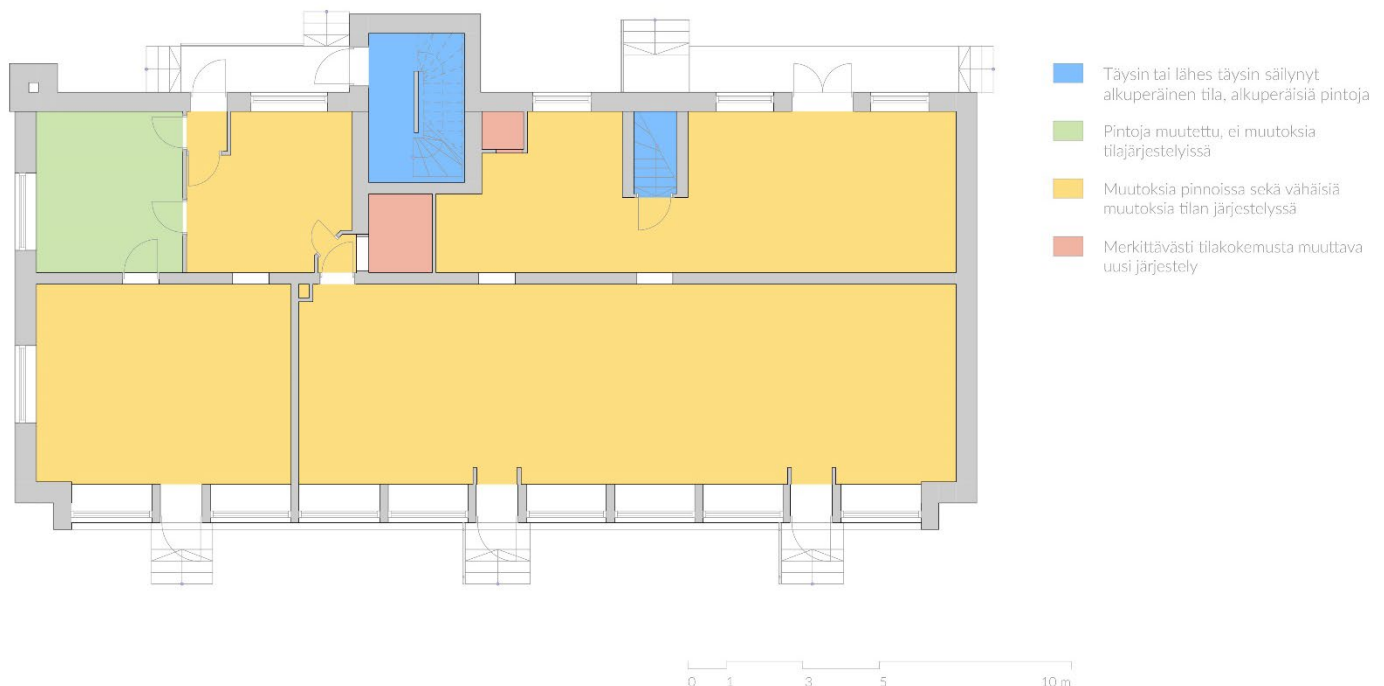
Säilyneisyys, alkuperäisyys ja historiallinen kerroksisuus

Ulkoarkkitehtuuriltaan rakennus ei ole ajan kuluessa kokenut merkittäviä muutoksia. Massaltaan ja muodoltaan rakennus on hyvin säilynyt. Rappausta ja maalipintoja on korjattu tarvittaessa, ja merkittävimmät muutokset lienevät sinisen maalin sävyn vaihtuminen ajan saatossa sekä kahden itäisen ulko-oven muutokset. Ulkoisesti rakennus vastaa kokonaisuutena pääosin alkuperäistä ja on hyvin säilynyt.

Kuva 67. Rakennus ei ole ulkoisesti kokenut merkittäviä muutoksia.

Suurimmat muutokset löytyvät sisätiloista. Rakennuksen pohjakerros on säilynyt tilajalaltaan pääpiirteiltään alkuperäisen kaltaisena. Myymälän ja asunnon välistä seinää on mahdollisesti asuntoa toteutettaessa siirretty ja asuntoon sekä baarin takatilaan on lisätty märkätilat. Muutokset ovat tilojen luonteen kannalta vähäisiä ja tilakokemus esimerkiksi myymälätilassa on edelleen voimakas. Alkuperäisiä pintoja on säilynyt vain vähän. Pohjakerroksen käyttötarkoitusten muutosten myötä tiloissa on pintoja usealta eri ajalta. Nykyisin kirpputorina toimivassa entisessä myymälässä seinää on maalattu eri sävyin ja lattia on matotettu värikkäästi. Asunnon tiloja on tapetoitu sekä paikoin paneloitu, ja oletettavasti baarin toiminnan loppumisen jäljiltä myymälän takatilasta on purettu pintoja. Vanhemmat pinnat ovat etenkin asunnossa huonokuntoisia. Rakennuksessa on säilynyt paljon alkuperäisiä väliovia. Pihanpuoleiset ovet ovat lisäksi alkuperäisiä, kuten myös länsipuoleinen ulko-ovi. Lisäksi alkuperäisiä ovat lämmitysjärjestelmään kuuluvat patterit, jotka tuovat tiloihin kiinnostavaa ajallista kerrostumaa. Myymälän alkuperäisiä kalusteita ei ole säilytetty. Rakennuksen porrashuoneet ovat rakennuksen parhaiten säilynyt kokonaisuus.

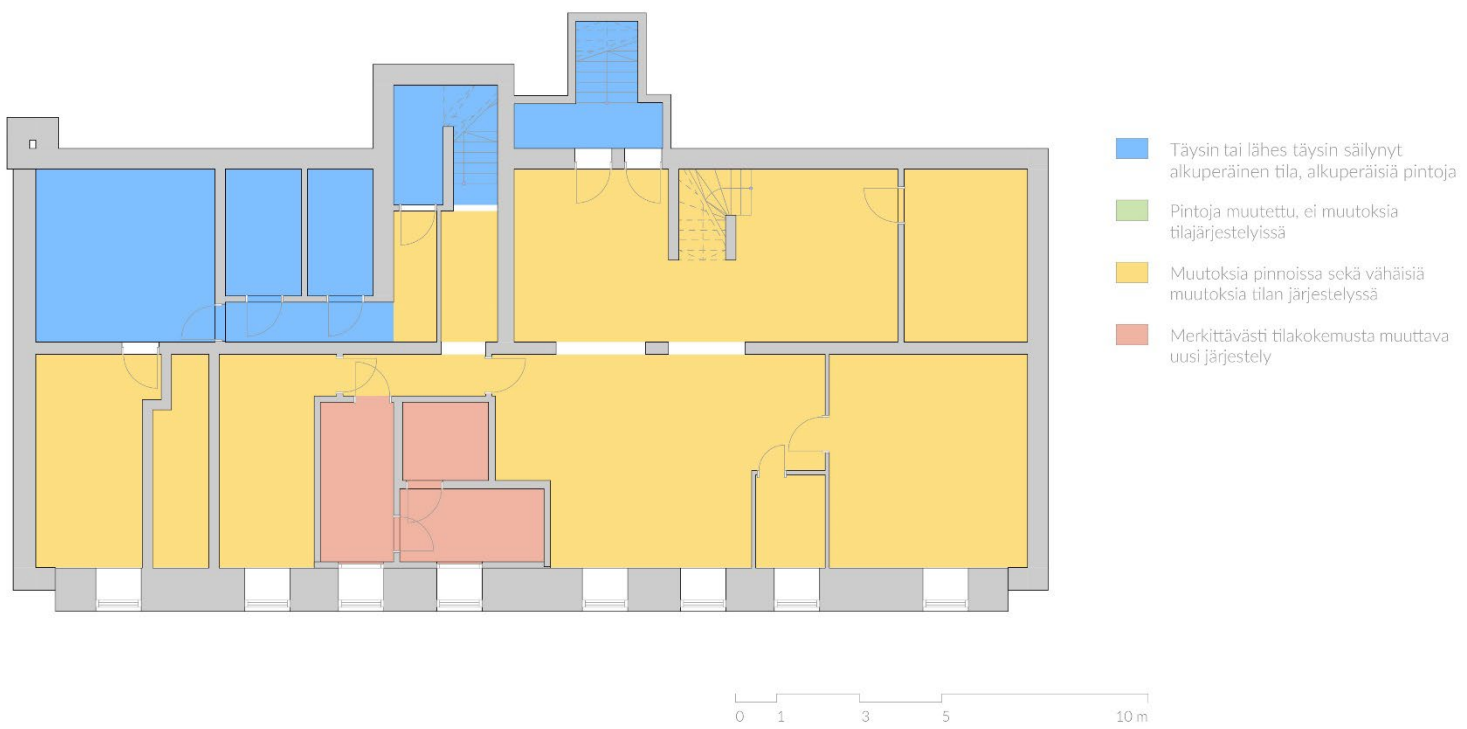
Kuva 68. Pohjakerroksen tilojen säilyneisyys.

Yläkerrassa voidaan todeta tilanne vastaavanlaiseksi. Tilat ovat jaoltaan säilyneet pääosin alkuperäisen kaltaisina, mutta pintoihin on tehty muutoksia, tosin vähemmän kuin pohjakerroksessa. Alkuperäisiä pintoja on paikoin säilytetty, kuten esimerkiksi entisessä kauppiaan asunnossa, jossa lattia on todennäköisesti alkuperäistä linoleumipintaa.

Kuva 69. Toisen kerroksen tilojen säilyneisyys

Kuva 70. Kellarin tilojen säilyneisyys.

Kokonaisuutena tilat ovat säilyneet eheinä, ja rakennus on ulkoarkkitehtuuriltaan pitkälti alkuperäisen kaltainen. Sisätiloissa pintoja on säilynyt alkuperäisenä vain vähän. Kohteessa voidaan edelleen selkeästi tunnistaa SOK:n rakennusosaston suunnittelulle ominaisia piirteitä, kuten valoisuutta ja selkeää funktionalistista arkkitehtuuria.

Harvinaisuus, tyypillisuus ja edustavuus

Sauvon osuuskauppa edustaa ensimmäisenä laatuaan SOK:n funkkismyymälätyyppiä. Monet SOK:n Sauvon rakennuksen jälkeen toteutuneet vastaavat osuuskauppamyymälät perustuvat pitkälti sen aikana laadittuihin periaatteisiin. Vanha osuuskauppa edustaa tunnistettavasti funktionalismin tyyliä pelkistetyllä ja selkeällä arkkitehtuurillaan.⁷¹

Tyypillisiä modernistisen arkkitehtuurin piirteitä rakennuksessa ovat esimerkiksi tilojen valoisuus, laatikkomainen massoittelu, vaalea rappaus ja pelkistetyt julkisivut. Aikakauden arkkitehtuurin modernismin ihanteita voidaan havaita rakennuksessa selkeästi.

Rakennustyyppinä funkkisosuuskaupat ovat aikansa huipulla olleet maaseuduilla yleinen näky. Nykyään tilanne on kuitenkin muuttunut, ja Sauvon osuuskaupan tapaan suhteellisen hyvin säilyneet myymälärakennukset ovat harvassa. Yhdessä Bryggmanin apteekkirakennuksen kanssa rakennukset muodostavat harvinaislaatuisten funktionalistisen kokonaisuuden. Harvinaislaatuista lisää rakennuksen merkittävä rooli osuuskaupparakentamisen historiassa.

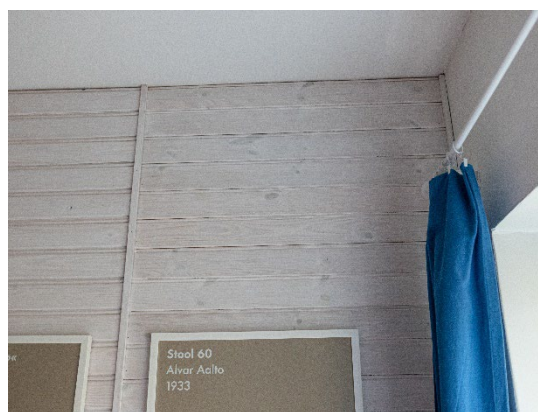
---

⁷¹ Jokinen. 1992. s. 81.

3.2 Uudelleenkäyttö- ja restaurointisuunnitelma

3.2.1 Uusi käyttö

Olen pyrkinyt jäsentelemään restaurointiprosessia perusajatuksilla, joiden ympärille suunnitteluratkaisut ovat muodostuneet. Olen kokenut tärkeäksi toteuttaa uudet toiminnot mahdollisimman vähin toimenpitein, joiden avulla olisi mahdollista edistää rakennuksen säilyvyyttä osana Sauvon rakennusperintöä. Suunnitelman tavoitteena ei ole palauttaa rakennusta alkuperäiseen 30-luvun asuunsa, vaan pyrkiä mahdollistamaan kohteen uudelleenkäyttö huomioiden samalla rakennuksen eri ajalliset vaiheet. Tavoitteena on myös antaa rakennukselle uusi konteksti vanhan tilalle, joka ei enää ole ajankohtainen. Nykyinen joustava tilajako on pyritty säilyttämään, sillä se tarjoaa mahdollisuuksia moniin erilaisiin ratkaisuihin myös tulevaisuudessa. Suunnitelman ratkaisut kohdistuvat pitkälti pintojen käsittelyyn ja niiden vaikutukseen tilojen kokemisessa. Pintoja eri tavoilla käsittelemällä olen pyrkinyt vahvistamaan jo olemassa olevien tilojen luonnetta. Suunnitelmassa on lisäksi pohdittu eri aikakausien kerrosten suhdetta rakennuksen arvoihin ja pyritty tekemään uudet muutokset rakennuksen autenttisuutta vaalivasti. Vilhelm Helanderin sanoin ”Rakennuksesta tulee koettavasti välittyä sen elämä.”⁷² Viimeisimpiin lähivuosien muutoksiin olen kuitenkin suhtautunut melko kriittisesti, sillä niiden toteutuksessa ei mielestäni ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota rakennuksen kokonaisilmeeseen.

Kuva 71. Esimerkkejä uusista pinnoista, jotka eivät mielestäni vastaa rakennuksen laadullista tasoa.

⁷² Helander, Vilhelm. 2013. Kurinalaisuus ja luovuus – pohdintoja restauroinnista taiteena. Miia Perkkiö (toim.), *Kulttuuriympäristön monet kasvat – puhetta suojelusta ja restauroinnista*. Suomenlinnan hoitokunta. s. 13.

Uudessa käytössä on selvää, että alkuperäisen kaltainen myymälätoiminta tuskin riittää kattamaan rakennuksen ylläpitokustannuksia. Entisen osuuskaupan lähellä sijaitsevat isot automarketit veisivät oletettavasti voiton valikoimillaan ja helposti saavutettavalla sijainnillaan. Myymälätilat ovat ajan kuluessa muuttuneet eivätkä vanhan osuuskaupan tilat ole enää parhaimmillaan alkuperäisen kaltaisessa toiminnassa. Kohteen uudelleenkäytössä on kuitenkin tärkeää pyrkiä säilyttämään myymälätilojen luonne, vaikka niiden käyttötarkoitus muuttuisikin. Vanha myymälä on laajan ikkunapintansa ansioista ollut aktiivinen, myös kaupunkitilaan levittyvä kohde. Uudessa käytössä on mielestäni tärkeää pyrkiä välittämään vastaavanlainen elävä tunnelma. Olen uusien toimintojen valinnalla pyrkinyt muodostamaan kokonaisuuden, jossa eri käyttötarkoitukset tukevat toisiaan, ja joiden hallinnointi olisi yhdelle toimijalle mahdollista.

Kuva 72. Laajat ikkunapinnat tuovat sisätilat osaksi katukuvaa.

Uudessa käytössä koen tärkeäksi säilyttää rakennuksen toisessa kerroksessa nykyisellään toimivan majoituspalvelun, sillä tilat istuvat majatalon luonteeseen ja käyttöön hyvin, eikä toiminta ole edellyttänyt merkittäviä muutoksia tilojen järjestelyssä. Entisten asuntojen tunnelma siirtyy hyvin majatalon huoneisiin. Merkittävin ongelma majatalon käytössä lienee sen sesonkipainotteisuus, sillä Sauvon turistikausi painottuu selkeästi kesäkuukausille. Vastaava ilmiö on tuttu monesta muustakin eteläisen Suomen matkailukohteesta, jossa talvella ei usein ole vetovoimaista toimintaa. Suunnitelmassani osa majatalosta muutetaan residenssituloiksi, jotka auttavat lieventämään rakennuksen sesonkipainotteisuutta. Uudet tilat sijoittuvat pääosin entisen kauppiaan asunnon tiloihin. Eri käyttäjäryhmille saadaan näin olemassa olevista tiloista omat sisäänkäynnit pihan kautta sekä erilliset keittiö- ja kylpyhuonetilat. Residenssissä työskentelevät saavat lisäksi käyttöönsä pohjakerroksen työtiloista oman työpisteensä, jolloin rakennuksen kerrosten välille muodostuu voimakkaampi yhteys käytön kautta. Huoneiden kalustus on suunniteltu siten, että työskentely on kuitenkin mahdollista myös yläkerran tiloissa. Olemassa olevaan huonejakoon sijoitettu toiminta on suunniteltu palvelemaan ensisijaisesti kirjoittamiseen painottuvaa työtä, joka ei vaadi esimerkiksi tehostettua ilmanvaihtoa tai poikkeuksellisen laajaa työskentelypinta-alaa.

Pohjakerros vaatii toiseen kerrokseen verrattuna laajempia toimenpiteitä, jotta uusi käyttö olisi mahdollista. Entisen myymälän tiloihin sijoitetaan yhteiskäyttöinen työtila aputiloineen, josta käyttäjät voivat vuokrata oman työpisteensä. Toimintona yhteinen työskentelytila tuntuu rakennuksen ja myymälätilan kontekstissa mielekkäältä, sillä entisen toiminnan tapaan uusi ratkaisu voisi herättää rakennusta myös ulkoapäin tarkasteltuna eloon eikä tilojen toteuttaminen vaadi laajoja muutoksia pohjakerroksen tilajärjestelyssä. Työtilat on sijoitettu avoimeen pohjaan vapaasti ilman jakavia elementtejä, jotta tilan avoin ja valoisa luonne säilyisi uudessakin käytössä. Rakennuksen pihanpuoleiseen sivuun on sijoitettu tauko- ja keittiötila sekä neuvottelutila, jossa käyttäjät voivat järjestää kokouksia tai esimerkiksi osallistua videopuheluun rauhallisemmassa ympäristössä. Työtilan viereen, entiseen asuntoon, on suunniteltu tilat kahvilalle, jonka muotoilussa on otettu vaikutteita SOK:n ravintolatilojen sisustuksista. Materiaalivalinnat ja kahvilan kaareva tiski ovat

viittauksia rakennusosaston suunnitelmiin. Kulku kahvilaan ja työtilaan järjestetään Vintterintien puoleiselta sivulta. Kahvilan ja työtilan välillä voidaan kulkea myös sisäkautta, ja kahvilassa voisikin olla työtilan käyttäjille mahdollisuus esimerkiksi lounaaseen.

3.2.2 Restaurointisuunnitelma

Pohjakerros

Entinen myymälätila on rakennuksen kokonaisuudessa keskeinen osa. Tilassa ilmenevät funktionalismin ja SOK:n myymäläarkkitehtuurin pyrkimykset tarkoituksenmukaiseen, valoisaan ja hygieeniseen ympäristöön. Etenkin tilan suuri koko, avoimuus ja näkymä sisälle suurten näyteikkunoiden kautta ovat olleet tärkeitä funkkismyymälöiden piirteitä.⁷³ Suunnitelmassa olen pyrkinyt säilyttämään tilan valoisan ja avoimen tunnelman. Varsinaista työskentelytilaa, joka sijaitsee rakennuksen kadunpuoleisella sivulla, ei ole jaettu pienempiin osiin, ja suljetumpia tiloja vaativat toiminnot on sijoitettu sen taakse pihan puolelle. Kahvila sijoittuu työtilan viereen nykyisen asunnon tiloihin. Kahvilan ja työtilan välillä on mahdollista kulkea sisäkautta uuden välioven lisäämisen myötä.

Koska pohjakerroksen pinnat ovat aikaisempien toimenpiteiden jäljiltä merkittävän huonokuntoisia, ei niiden säilyttäminen sellaisenaan ole tarkoituksenmukaista. Tilojen luonne ilmenee nykyhetkellä erityisesti niiden muiden ominaisuuksien, kuten tilallisuuden kautta, jota olen pyrkinyt tukemaan uusilla materiaali muutoksilla. Myymälätilan lattia muutetaan puiseen lankkupintaan, joka erottuu selkeästi osaksi uutta kokonaisuutta. Alkuperäisessä tilassa lattiapintana oli rakennustyypille poikkeuksellisesti harmaaksi maalattu lautalattia. Olemassa olevat seinät maalataan vaalealla puolihimmeällä sävyllä, joka tukee tilojen valoisaan ja avointa luonnetta sekä mukailee 1930-luvun funktionalismille tyypillistä väritystä.⁷⁴ Nykyisellään paikoin värikkäiden seinien maalauksella olen pyrkinyt muodostamaan tilasta eheämmän kokonaisuuden, jossa huomio kiinnittyisi yksittäisten rakennusosien sijaan tilaan

---

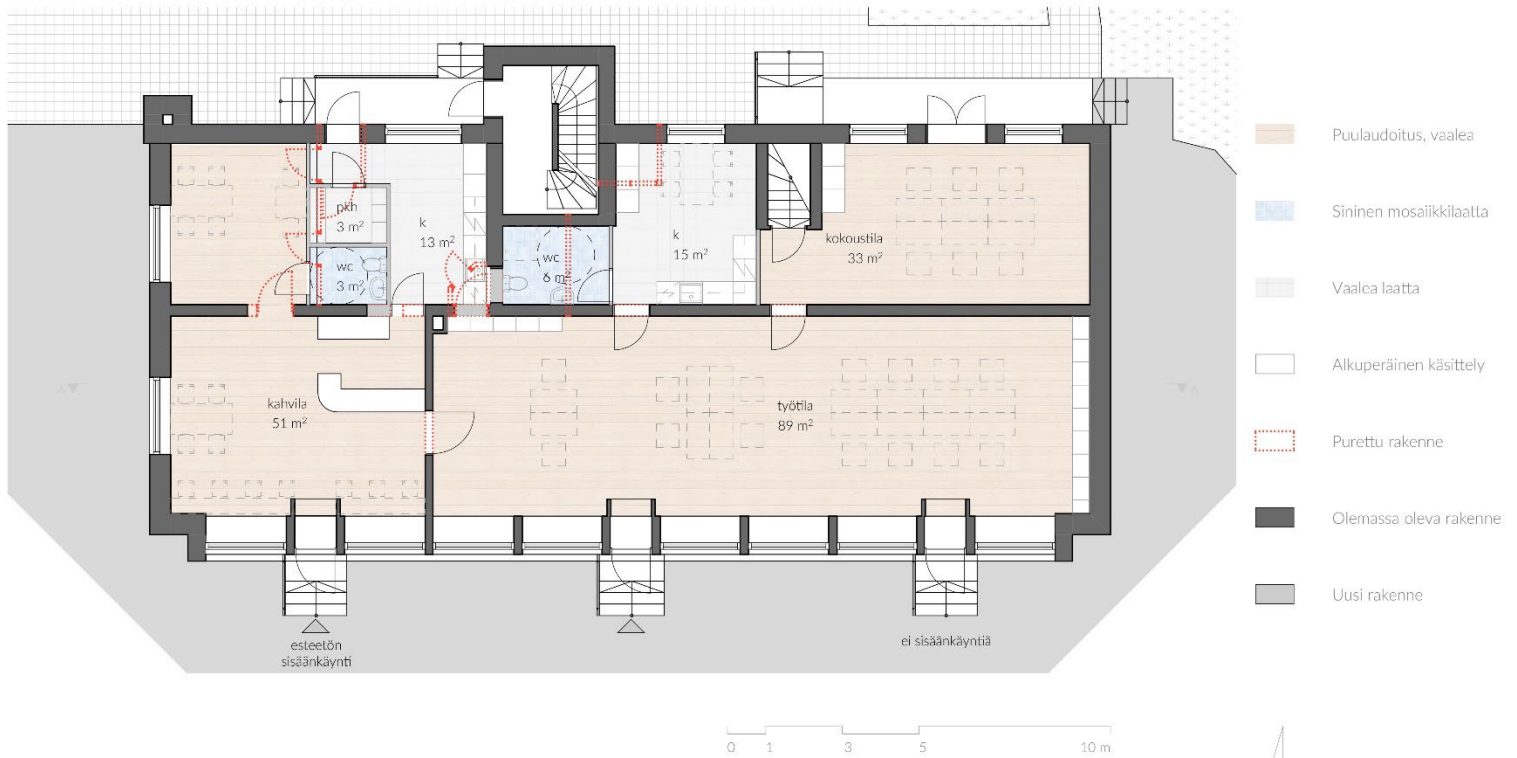
⁷³ Lehtonen. 1992. s. 6.

⁷⁴ Tikkurila. Perinnevärit, funktionalismi – 1930-luku. Saatavissa: <https://tikkurila.fi/pro/varit/perinnevarit/funktionalismi-1930-luku> (24.1.2022)

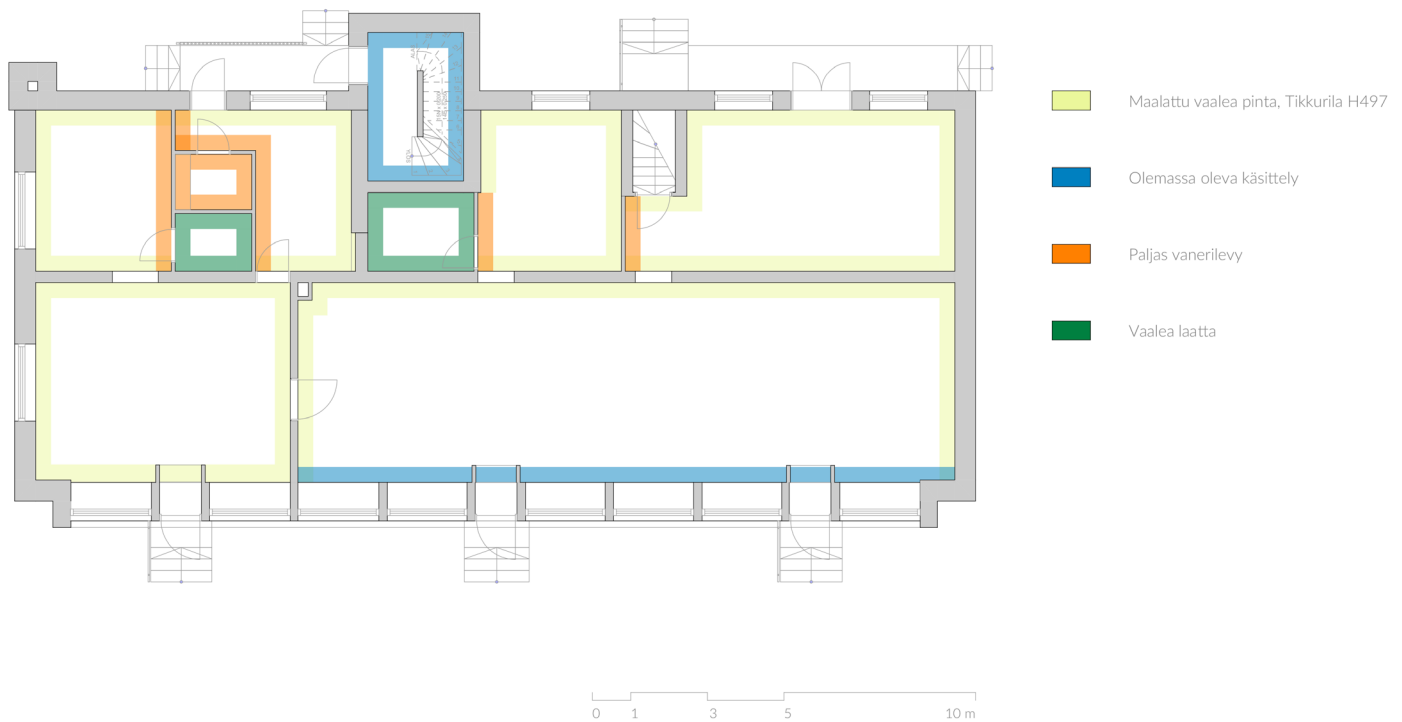
kokonaisuutena. Oletettavasti rakennuksen ravintolavaiheen aikana myymälätilan katto on verhoiltu tummalla puulaudoituksella, joka on edelleen säilynyt hyväkuntoisena. Katto säilytetään ja sen pinta maalataan vaalealla sävyllä, jotta se istuisi selkeämmin tilan muuhun materiaalimaailmaan. Katon muutosten yhteydessä paikoin huonokuntoiset valaisimet vaihdetaan työtilan toimintaa paremmin tukeviksi. Myymälätilan ulko-ovet kunnostetaan ja palautetaan takaisin käyttöön. Ovien ulkoasuun ei kuitenkaan tehdä muutoksia, jolloin kahvilan ovi edustaa alkuperäistä ovityyppiä ja työtilan ovet rakennuksen myöhempää vaihetta. Työtilan itäpuolelle on lisätty kiinteä puukaapisto käyttäjien tarvikkeiden säilytystä varten.

Takatilassa ja asunnossa sijaitsevat märkätilat puretaan. Samassa yhteydessä selvitetään rakenteiden kosteusvaurioiden laajuutta. Mahdolliset korjaustoimenpiteet tehdään alkuperäisten rakenteiden ominaisuuksia vastaaviksi. Uudet märkätilat toteutetaan nykyaikaisin rakentein. Märkätilojen lattiamateriaalina käytetään sinistä mosaiikkilaattaa ja seinissä vaaleaa laattaa.

Kuva 73. Muutossuunnitelma, pohjakerros.

Kuva 74. Pohjakerroksen seinäpintojen käsittely.

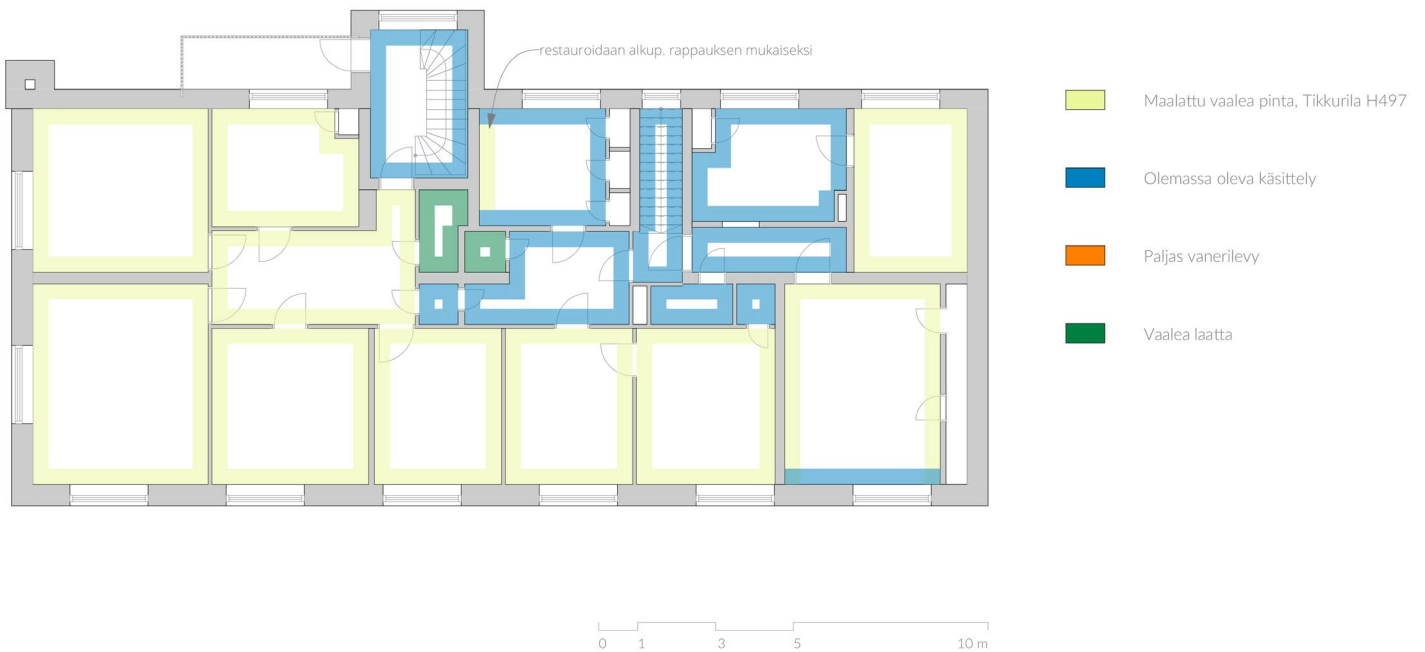

Kuva 75. Havainnekuva yhteiskäyttöisestä työtilasta.

Toinen kerros

Rakennuksen toisessa kerroksessa ei tehdä muutoksia tilojen jaon suhteen. Pintojen osalta entinen kauppiaan asunto on säilynyt hyväkuntoisena sekä myös osittain alkuperäisenä. Vanha linoleumimatto säilytetään, ja muutokset pinnoissa keskittyvät uudempiin seinien tapetointeihin, jotka on tehty oletettavasti majatalon toiminnan aloittamisen yhteydessä. Näissä tiloissa tapetointi poistetaan ja tilalle maalataan yksisävyinen vaalea pinta. Suunnitelmassa residenssihuoneiden kalustukseen sisältyy sänky, säilytystilaa sekä pieni työpiste. Residenssipuolen yhteydessä olevaa uutta keittiötä uudistetaan pintojen osalta, sillä nykyisellään tila ei luontevasti liity muuhun rakennuksen kokonaisuuteen. Keittiössä tumma vinyylilattia vaihdetaan vaaleaan laatoitukseen, ja seinät maalataan vaalealla sävyllä nykyisen limenvihreän sijaan. Keittiön varusteita on lisäksi järjestelty uudelleen, jotta tilan käyttö olisi luontevampaa. Tilojen yhteydessä olevan kylpyhuoneen kunto kartoitetaan, ja tilat kunnostetaan nykyaikaisiksi, jotta kylpyhuone saataisiin palautettua takaisin käyttöön.

Myös majatalon tiloissa tehdään muutoksia pääsääntöisesti vain pintojen osalta. Paikoin käytetty muovimatto vaihdetaan vaaleaan puulattiaan sekä viime vuosina toteutettu seinien uusi puupanelointi poistetaan. Tapetoinnit korvataan maalatulla vaalealla pinnalla. Porrashuoneen viereinen epäkuntoinen keittiö kunnostetaan ja palautetaan käyttöön. Majatalon kylpyhuone on hyvässä kunnossa eikä se vaadi muutostoimenpiteitä.

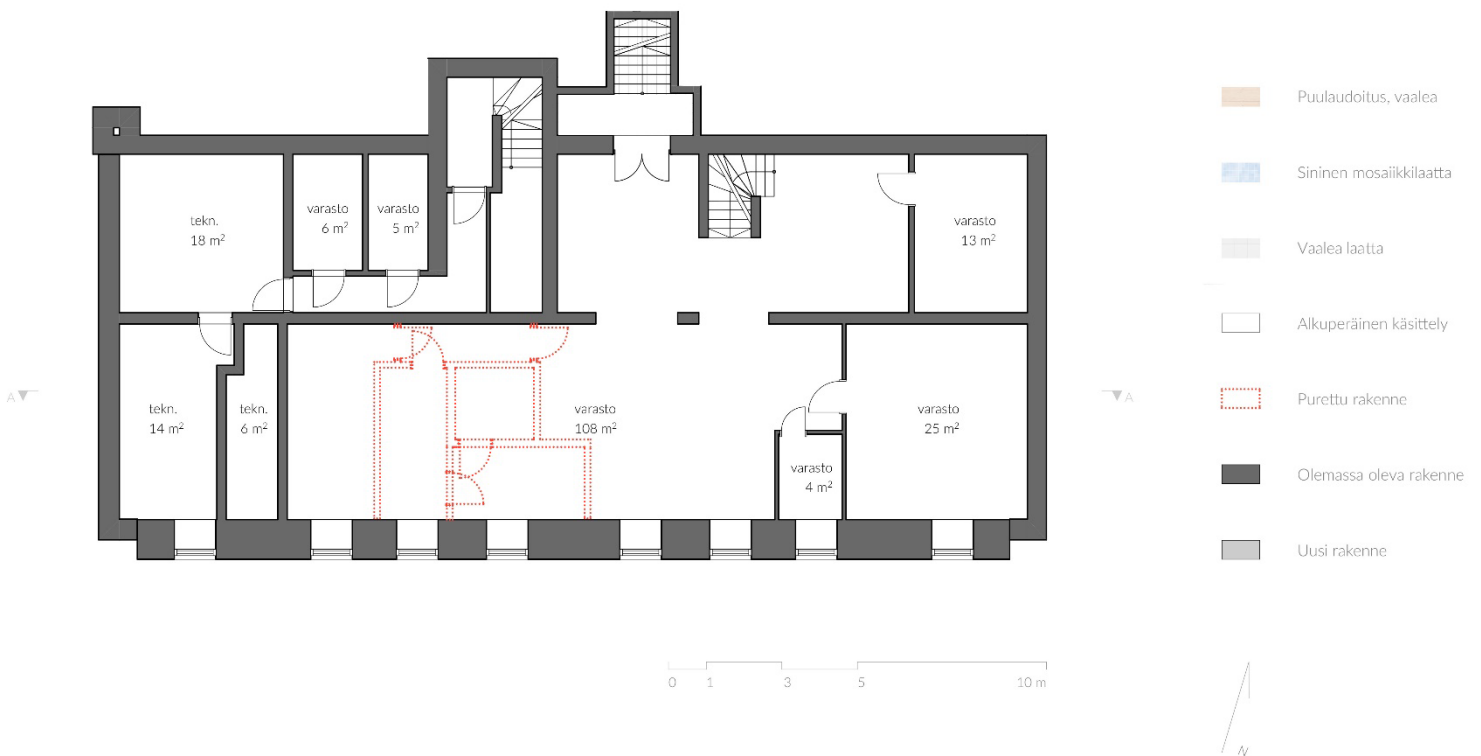

Kuva 78. Leikkaus A-A

Kellari

Kellarissa toimenpiteet keskittyvät saunatilaan, joka on huonon kuntosaa vuoksi poistettu käytöstä. Saunajärjestely ei tilakokonaisuutena yllä muun rakennuksen tasolle eikä niiden korjaaminen ja palauttaminen käyttöön ole perusteltua. Suunnitelmassa tilat puretaan ja mahdollisten kosteusvaurioiden laajuutta kartoitetaan. Tarvittavien korjaustoimenpiteiden myötä tila palautetaan varastokäyttöön. Sauna kuitenkin tukee luontevasti rakennuksen muita toimintoja, joten tilat toteutetaan toisessa muodossa rakennuksen pihalle.

Kuva 79. Kellarin muutossuunnitelma.

Pihasuunnitelma

Pihan koillisreuna on tällä hetkellä vihreä ja viihtyisä alue. Suunnitelmassa tavoitteena on laajentaa jo olemassa olevaa tunnelmaa muihin pihan osiin sekä lisätä ulkotilan viihtyisyyttä ja liittää se osaksi rakennuksen toimintoja. Nykyisellään piha on käytössä pääasiassa pysäköintipaikkana. Vanhojen ilmakuvien perusteella rakennus on jakanut viereisen tontin kanssa yhteisen laajemman piha-alueen, jossa on oletettavasti ollut pysäköinnin lisäksi väylä kaupan tavaratoimituksille. Tällä hetkellä tonttien raja on jaettu aidalla eikä vastaavaa pihapiiriä enää ole. Uudessa suunnitelmassa on keskitytty muokkaamaan pihasta kokonaisuus, joka tukee rakennuksen muita toimintoja.

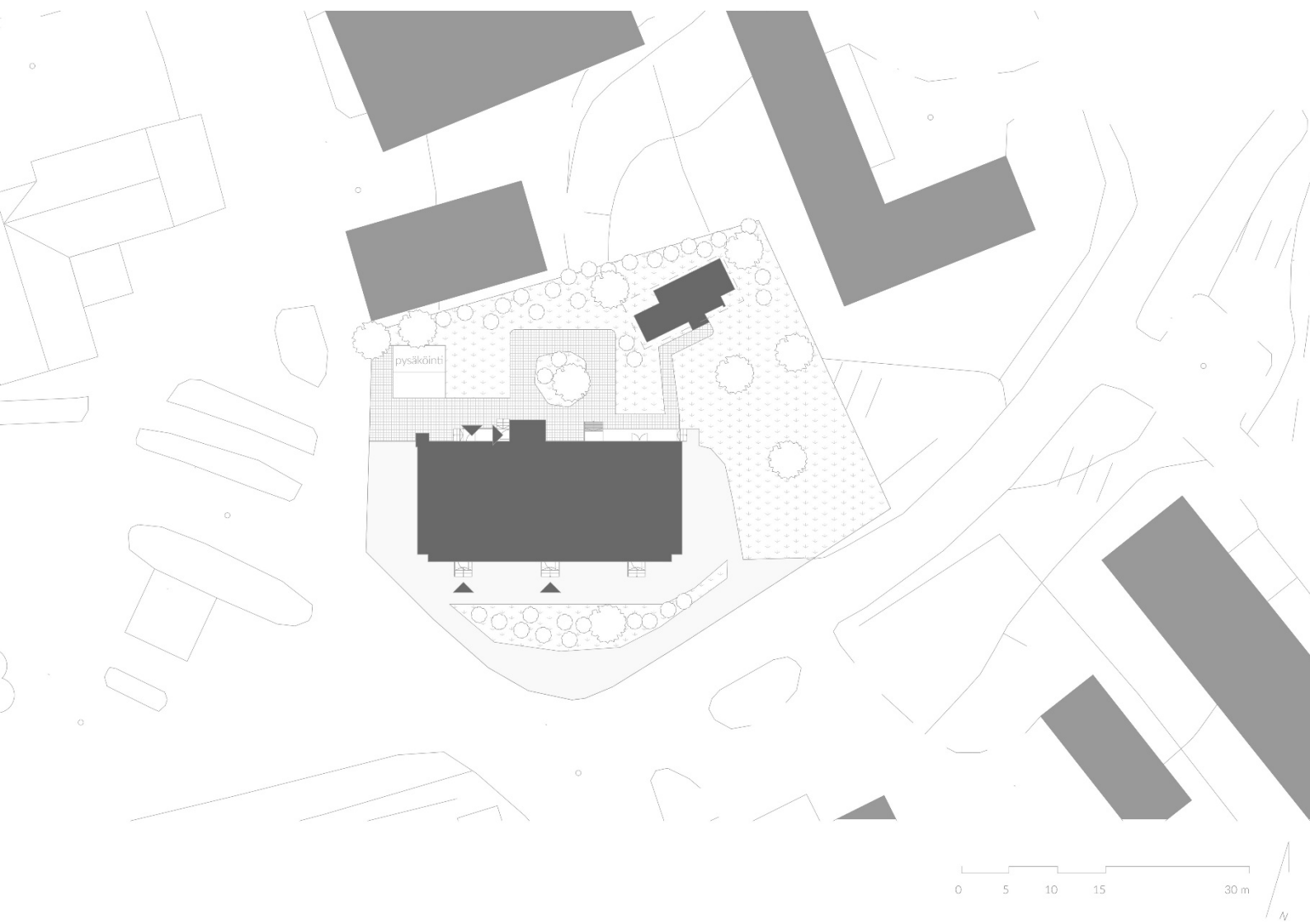
Suunnitelmassa pihan reunustalle on sijoitettu autopaikkoja. Lisäpysäköinti osoitetaan tarvittaessa viereiselle torin pysäköintialueelle. Pohjoisen tontin rajalle istutetaan matalia pensaskasveja nykyisen aitaratkaisun tilalle. Käynti residenssi- ja majatalotiloihin on järjestetty tontin länsipuoleiselta sivulta. Sisäänkäyntien edustalle on ehdotettu puistomaista tilaa oleskelua ja työtaukoja varten. Kahvilan tavaratoimitus on järjestetty rakennuksen takaa. Tontilla sijaitseva olemassa oleva puusto on suunnitelmassa säilytetty sellaisenaan.

Rakennuksen kellarista puretun saunan tilalle toteutetaan pihasauna, joka on sijoitettu rauhalliseen paikkaan tontin koillisreunaan. Paikka on suojaisa ja selkeästi erillään pihan muista toiminnoista. Arkkitehtuuriltaan sauna on vähäeleinen ja selkeästi erotettavissa uudeksi elementiksi pihan ja vanhan osuuskaupan ympäristössä. Saunan muotokieli on saanut vaikutteita alueen historiasta ja pitkästä puurakentamisen perinteestä.

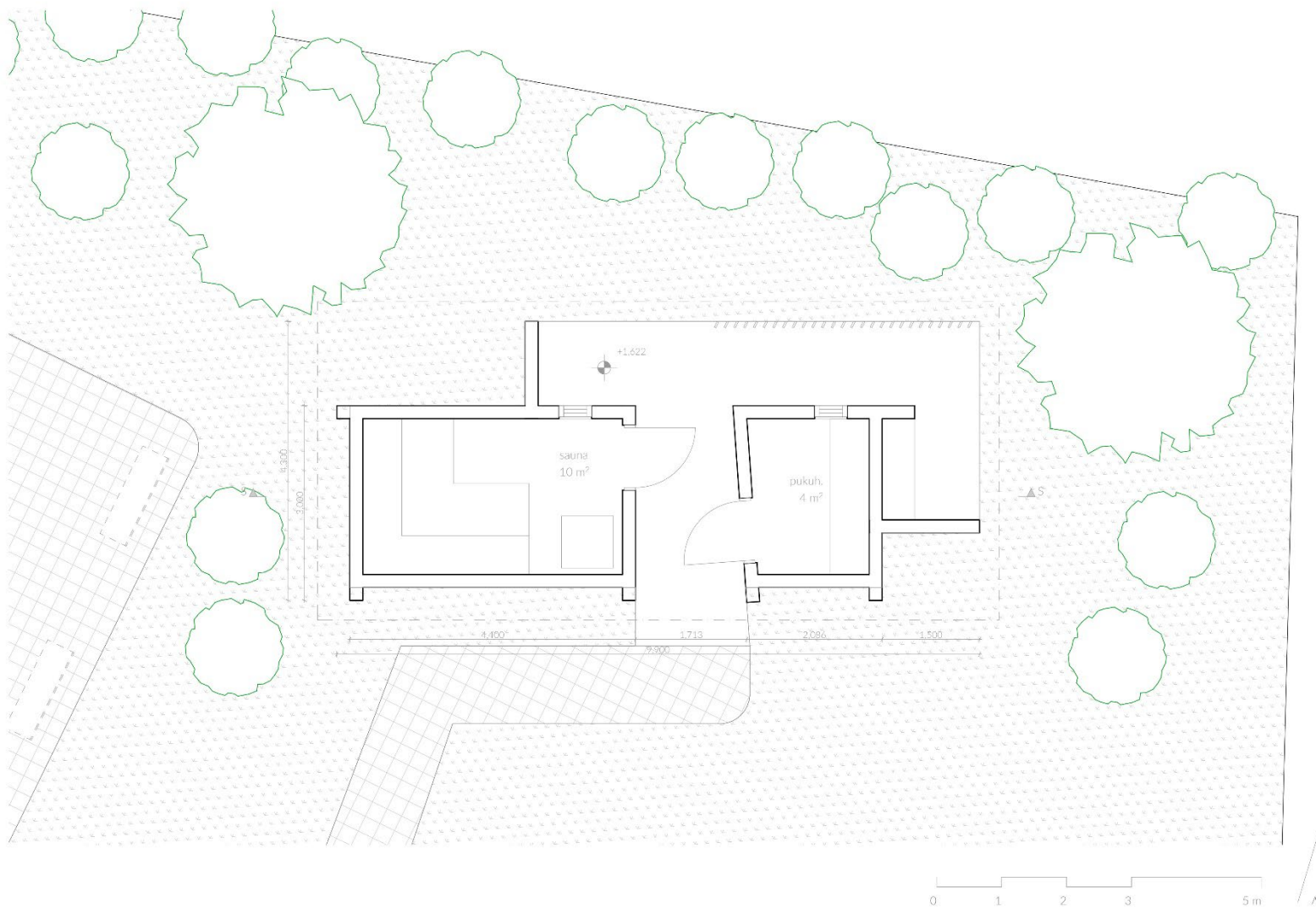

Kuva 80. Havainnekuva piha-alueesta.

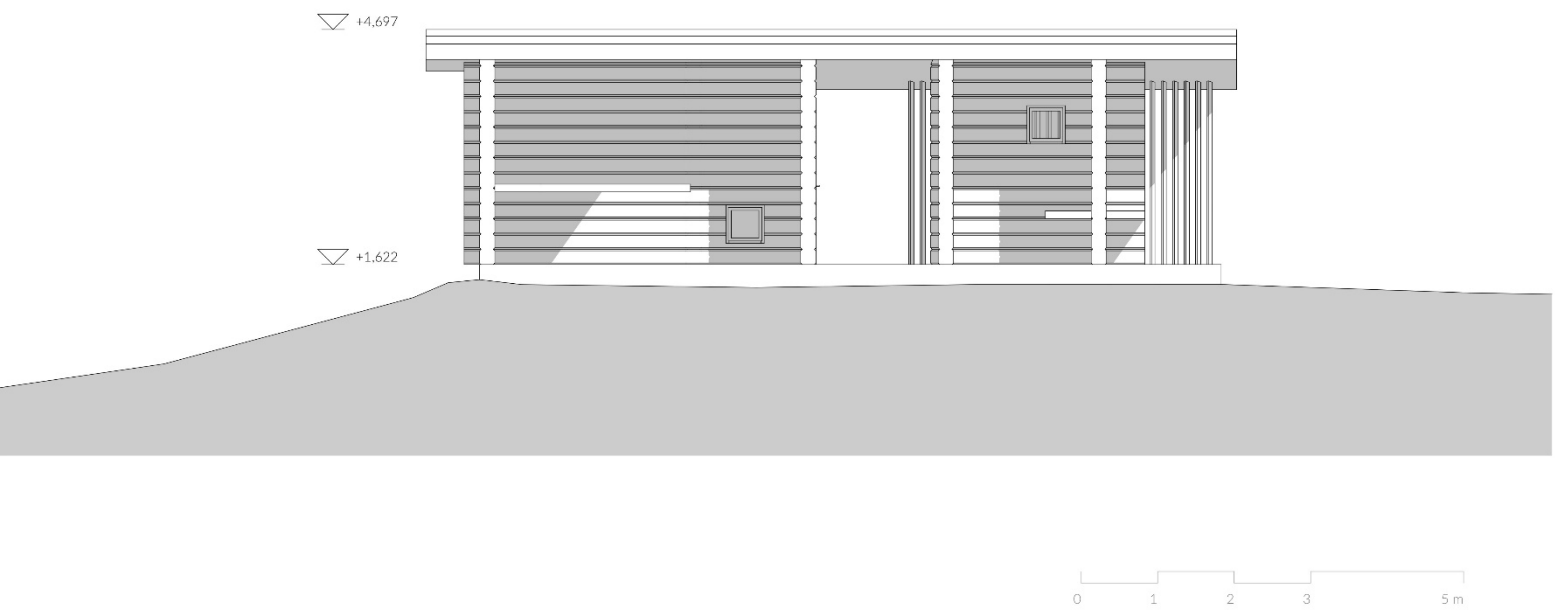

Kuva 81. Suunnitelman liittyminen ympäristöön.

Kuva 82. Saunan pohjapiirustus.

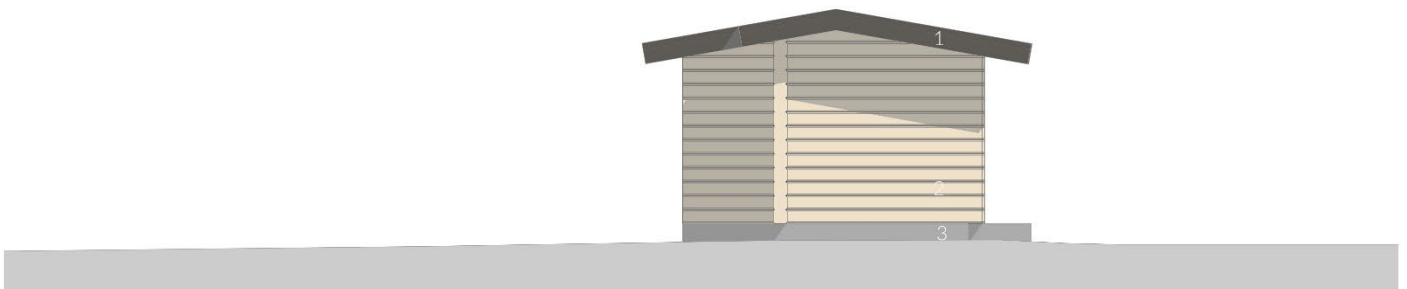
Kuva 83. Leikkaus S-S.

Julkisivu etelästä

Julkisivu idästä

Julkisivu lännestä

Julkisivu pohjoisesta

MATERIAALIT:

- 1. Huopakate
- 2. Käsittelemätön hirsi
- 3. Betoni

Esteettömyys

Rakennusta ei ole alun perin suunniteltu esteettömäksi eikä esteetöntä kulkua ole järjestetty tiloihin myöhemmissäkään vaiheissa. Suunnitelmassa uuden kahvilan sisäänkäynti toteutetaan esteettömänä porrashissin avulla. Kahvilan sisäänkäynnin kautta on mahdollista kulkea esteettömästi myös työtiloihin. Nykyisellään sisäänkäynnin portaikossa ei ole lainkaan kaidetta. Uusi kaiderakenne toteutetaan siten, että se mahdollistaa porrashissin käyttöönoton. Esteetöntä kulkua toisen kerroksen majoitustiloihin ei ole tässä suunnitelmassa järjestetty.

4. Lopuksi

Rakennuksen säilyminen perustuu monen eri kokonaisuuden summaan, kohteesta riippuen. Osuuskauppa Aitan kohdalla rakennus on suojeltu ja tunnistettu valtakunnallisesti arvokkaaksi kohteeksi, mutta pelkkä monumenttiarvo ei välttämättä yksin riitä varmistamaan rakennuksen säilymisen. Vaikka kohde onkin tällä hetkellä osittain käytössä, on toiminnan täydentäminen aiheellista. Käyttämättömät, suojellutkin rakennukset saattavat ajan mittaan rapistua, kunnes korjaustoimenpiteet ovat jo liian kalliita tai mahdottomia toteuttaa. Uudella käytöllä vanha osuuskauppa voisi palata vielä voimakkaammin osaksi kyläkeskuksen arkea.

Kohde on arkkitehtuuriltaan laadukas ja se ilmentää selkeästi oman aikansa funktionalistisia arvoja. Ulkoisesti hyvin säilynyt rakennus on kokenut sisätiloissaan useita muutoksia ajan saatossa, jotka nykyhetkellä eivät vastaa ulkoarkkitehtuurin laatua. Restauroinnilla suunnitelmassa on pyritty palauttamaan rakennuksen sisätilojen arvoja sekä edistämään kohteen säilymistä kokonaisuutena. Restaurointi sisätiloissa painottuu pintojen käsittelyyn siten, että tiloista välittyisivät alkuperäisen kaltaiset ominaisuudet kuten valoisuus ja selkeys. Rakennuksen myöhemmistä vaiheista rakenteita ja pintoja on muokattu siten, että kokonaisuus muodostuisi mahdollisimman eheäksi, mutta välittäisi kuitenkin kohteen historiaa. Omassa prosessissani huomaan taipumuksen nostaa tiettyjä aikakausia ylitse muiden, joka viestii osaltaan myös oman aikamme arvoista ja esteettisistä mieltymyksistä.

Suunnitelmassa on kuitenkin pyritty säästämään vanhoja pintoja, jos korvaamiselle ei ole selkeitä perusteita.

Vanhan osuuskaupan valoisat ja avarat tilat etenkin pohjakerroksessa taipuvat moneen erilaiseen käyttötarkoitukseen. Lopulta kohde on suunnitelmassa muuntunut vähäisin toimenpitein hyvin erilaiseen käyttöön kuin mihin rakennus on alun perin suunniteltu. Joustavuus onkin yksi vanhan osuuskaupan ominaisuuksista, joka saattaa mahdollistaa sen säilymisen jatkossakin.

Lähteet

Aulanko, Valde. 1936. *Andelsaffärer*. Arkkitehti-lehti.

Booking.com. *Guesthouse Aitta*. Saatavissa:
<https://www.booking.com/hotel/fi/aitta.fi.html#tab-main> (24.1.2022).

Etlin, Richard A. 1987. *Le Corbusier, Choisy, and French Hellenism: The Search for a New Architecture*. CAA.

Heidi, Vilo. 2008. Sauvon asutushistoria ja kulttuurimaisema. Paula Saarento & Tellervo Saukonniemi (toim.) *Sauvon kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta*. Turun maakuntamuseo.

Heinonen, Raija-Liisa. 1986. *Funktionalismin läpimurto Suomessa*. Suomen rakennustaiteen museo.

Helander, Vilhelm. 2013. Kurinalaisuus ja luovuus – pohdintoja restauroinnista taiteena. Miia Perkkiö (toim.), *Kulttuuriympäristön monet kasvat – puhetta suojelusta ja restauroinnista*. Suomenlinnan hoitokunta.

ICOMOS. *Madridin asiakirja 2011*, 1900-luvun rakennussuojelun periaatteita.

Jokinen, Teppo. 1992. *Erkki Huttunen liikelaitosten ja yhteisöjen arkkitehtina*. Jyväskylän yliopisto.

Jokinen, Teppo. 1993. *Erkki Huttunen 1901–1956 arkkitehti*. Suomen rakennustaiteen museo.

Kivilaakso, Aura. *Rakennusperintö suojelun kohteena*. Suomen rakennustaiteen museo.

Lehtonen, Johanna. 1992. *Funktionalismia osuuskaupassa: Erkki Huttusen suunnittelema OK Aitan päämyymälä*. Turun yliopisto.

Museovirasto. *Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito*. Saatavissa:
<https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennetun-kulttuuriperinnon-restaurointi-ja-hoito> (18.11.2021)

Niskanen, Aino. 1987. *Osuusliike rakentaa - ajankuvia arkkitehtuurista*. Tammi.

Perkkiö, Miia. 2007. *Utilitas restauroinnissa – Historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti*. Oulun yliopisto.

Schalin, Mona. 2013. Restaurointi käsitteenä ja prosessina. Miia Perkkiö (toim.), *Kulttuuriympäristön monet kasvat – puhetta suojelusta ja restauroinnista*. Suomenlinnan hoitokunta.

Tikkurila. *Perinnevärit, funktionalismi - 1930-luku*. Saatavissa:
<https://tikkurila.fi/pro/varit/perinnevarit/funktionalismi-1930-luku> (24.1.2022)

Vuojala, Petri. 2013. Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa. Miia Perkkiö (toim.), *Kulttuuriympäristön monet kasvat – puhetta suojelusta ja restauroinnista*. Suomenlinnan hoitokunta.

Laki rakennusperinnön suojelemisesta. Saatavissa:

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498#L1> (18.11.2022)

Kuvat:

Kuva 1. Turun museokeskus.

Kuva 2. Laine, Olli.

Kuva 3. Heinonen, Raija-Liisa. 1986. *Funktionalismin läpimurto Suomessa*. Suomen rakennustaiteen museo. s. 338.

Kuva 4. Heinonen. 1986. s. 438.

Kuva 5. Niskanen, Aino. 1987. *Osuusliike rakentaa - ajankuvia arkkitehtuurista*. Tammi. s. 13.

Kuva 6. Niskanen, Aino. 1987. s. 16.

Kuva 7. Niskanen, Aino. 1987. s. 31.

Kuva 8. Niskanen, Aino. 1987. s. 35.

Kuva 9. Niskanen, Aino. 1987. s. 68.

Kuva 10. Jokinen, Teppo. 1993. *Erkki Huttunen 1901–1956 arkkitehti*. Suomen rakennustaiteen museo. s. 132.

Kuva 11. Jokinen. 1993. s. 50.

Kuva 12. Jokinen. 1993. s. 84.

Kuva 13. Jokinen. 1993. s. 81.

Kuva 14–18. Laine, Olli.

Kuva 19. Sauvon asemakaava. Luettu: 19.4.2022. Saatavissa:
<https://www.sauvo.fi/asuminen-ja-ymparisto/rakennusvalvonta/kaavat-ja-kaavamaaraykset/>

Kuva 20–22. Museoviraston arkisto.

Kuva 23–50. Laine, Olli.

Kuva 51. Laurila, Maarit.

Kuva 52–54. Laine, Olli.

Kuva 55. Museoviraston arkisto.

Kuva 56–64. Laine, Olli.

Kuva 65. Laurila, Maarit.

Kuva 66. Laine, Olli.

Kuva 67. Laurila, Maarit.

Kuva 68–84. Laine, Olli.